

XIX MEЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА И ШКОЛСКА ПРАКСА“

**ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ У ФУНКЦИЈИ
ПОЗИТИВНОГ РАЗВОЈА ДЕЦЕ**

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА

Уредници

Рајка Ђевић
Никоleta Гутвајн
Сања Грбић

16. децембар 2016. године
Учитељски факултет у Београду

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Председник

Др Рајка Ђевић, научни сарадник

Институти за педагошка истраживања, Београд, Србија

Чланови

Др Данимир Мандић, редовни професор

Училишњи факултет, Универзитет у Београду, Србија

Др Вељко Банђур, редовни професор

Училишњи факултет, Универзитет у Београду, Србија

Др Николај Михајлович Боритко, редовни професор

Волгоградски државни социјално-педагошки универзитет, Волгоград, Русија

Др Николај Николаевич Малофеев, академик

Институти корекционе педагогије Руске Академије образовања, Волгоград, Русија

Др Игнација Бартолини, редовни професор

Одељење за културу и друштво, Универзитет у Палерму, Италија

Др Иван Прскало, редовни професор

Училишњи факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска

Др Милан Матијевић, редовни професор

Училишњи факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска

Др Лидија Цвикић, доцент

Училишњи факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска

Др Јанез Дробнич, доцент

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

Др Тина Штембергер, доцент

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

Др Дејан Хозјан, ванредни професор

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

Др Слободанка Гашић-Павишић, научни саветник

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Др Миља Вујачић, виши научни сарадник

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Др Емилија Лазаревић, научни саветник

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Др Николета Гутвајн, научни сарадник

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Др Ивана Ђерић, научни сарадник

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Др Душица Малинић, виши научни сарадник

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Др Катарина Пјурковска, виши научни саветник

Центар за развој образовања, Варшава, Пољска

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Председник

Проф. др Данимир Мандић, редовни професор

Генерални секретар

МА Сања Грбић

ОРГАНИЗАТОРИ СКУПА

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Добрињска 11/3 · 11000 Београд · Србија
www.ipi.ac.rs

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Краљице Наталије 43 · 11000 Београд · Србија
www.uf.bg.ac.rs

ВОЛГОГРАДСКИ НАУЧНО-ОБРАЗОВНИ ЦЕНТАР РУСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА

В. И. Ленина, 27 · 400066 Волгоград · Русија
<http://vgpu.org/vnocrao>

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ У ЗАГРЕБУ

Савска цеста 77 · 10000 Загреб · Хрватска
www.ufzg.unizg.hr

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИМОРСКОЈ

Цанкарјева 5 · 6000 Копер · Словенија
www.pef.upr.si

Напомена. Саопштења сарадника Института за педагошка истраживања представљају резултате рада на пројектима „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије” (бр. 47008) и „Од подстицања иницијативе, сарадње и стваралаштва у образовању до нових улога и идентитета у друштву” (бр. 179034) чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011–2016).

УВОДНА САОПШТЕЊА

ПАРАДИГМА ПОЗИТИВНОГ РАЗВОЈА ДЕЦЕ И МЛАДИХ У КОНТЕКСТУ ИНКЛУЗИЈЕ

Нада Половина*

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Тему инклузије деце са сметњама у развоју у ток основног школовања разматрамо из перспективе теоријског оквира означеног као „позитивни развој младих“ (енг. positive youth development), са циљем сагледавања могућности унапређивања постојећих модела инклузивне праксе повезивањем са одредницама ове нове парадигме у поимању развојног напредовања деце и младих. У првом делу излагања представљени су резултати анализе стања области засноване на прикупљању релевантне литературе (рецензирани радови објављени у научним часописима) објављене на међународном и локалном нивоу у последњих десет година. Резултати показују да се пут развоја инклузивног образовања у различитим земљама одвијао различитом динамиком али истим правцем - од образовних политика (заснованих на међународним правним и стратешким регулативима) ка пракси, те да је убедљивост управљачке реторике и постављање обавезујућих оквира инклузивне праксе преузело место темељних анализа створених модела рада - сврхе њихове примене, стварних доприноса, импликација за рад наставника. Са друге стране, назначени преглед литературе показује да су анализе које укључују теоријско-концепцијске оквири инклузије веома ретке, и да чак и дуго присутни модели, као што је модел који је усмерен на целу школу (ориг. „the whole school approach“), нису у потпуности артикулисани на концептуалном нивоу. Неравнотежа између законско-управљачких оквира и концептуално-теоријског утемељења инклузивне праксе доприноси одржавању бројних нејасноћа и дилема које производе неретко контрадикторни управљачки императиви, као и тензија између различитих укључених актера (образовних власти и школа, директора и наставника, родитеља и школе/наставника; наставника и деце/детета са сметњама у развоју; ученика са и без сметњи у развоју). Такође, назначена неравнотежа омета развијање свести о томе да је реч о веома сложенем пољу деловања у коме постоји знатно више проблема него што је то законодавно-управљачким иницијативама узето у обзир.

У другом делу излагања представљене су кључне одреднице свеобухватног теоријског оквира „позитивни развој младих“ (енг. positive youth development) који је на темељима теорија развојних система (енг. developmental system theories) крајем претходног и почетком овог миленијума креирала група америчких аутора (Ричард Лернер, Питер Бенсон, Роберт ЛеВине, Вилијам Дамон, и други) као нову парадигму у поимању развојног напредовања деце и младих. Централне поставке и принципи овог теоријског

* E-mail: npolovina@ipi.ac.rs

оквира, релевантни и за инклузивну праксу, су: (а) свако дете/млада особа има јединствени потенцијал (капацитет да расте/мења се и напредује) који се развија кроз позитивна искустава учења; (б) развојно афирмисање дететових потенцијала одвија се кроз мењање односа дете–средина, кључно је стварање услова у школској средини (структурни и људски ресурси; разнолике програмске могућности, подршка наставника и вршњака) који деци дају прилике да се на позитиван начин (учествовање, разговори) повеже са средином учења; (в) раст и развој детета се максимализују када постоји оркестрирана двосмерност у односу дете–средина, односно дететови потенцијали–срединске могућности; (г) образовни контекст је оквир кроз који се, поред знања прописаних школским програмима, граде и бројна функционално вредна понашања (компетенције, карактер, поверење, капацитет за повезивање са другима и брига о другима) добробитна за јединку и средину у којој живи (расуђивање, учење о могућности мењања себе, о односу са другима, постављање циљева и сл.); (д) акценат је на превенцији и стратегији чија је суштина да се усредсређивањем на подршку развоју функционално вредних понашања и позитивних искустава учења „неутралише“ развој ризичних понашања (на пример дискриминације, насиља).

Трећи део излагања осветљава и конкретизује могућности примене теоријског оквира „позитивни развој младих“ у контексту инклузије кроз анализу праксе инклузивно и индивидуално прилагођеног образовања у основним школама у Норвешкој – земљи која предњачи у афирмисању начина мишљења и приступа означеног синтагмом „једна школа за све“.

Кључне речи: однос дете средина, образовни контекст, позитивна искуства учења, потенцијали детета, функционално вредна понашања.

КЛАСИФИКАЦИЈА ЉУДИ СА ПОСЕБНИМ ПОТРЕБАМА КАО ИЗАЗОВ ИНКЛУЗИВНЕ ПАРАДИГМЕ

Јанез Дробнич* и Божидар Опара

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Којер, Словенија

Класификација/категоризација деце са посебним потребама представља основу система образовања на два нивоа. Класификацијом образовања жели се одредити прецизније у чему се ова деца разликују и понудити им специфичне модалитете образовања – што значи специјалне школе. Норич каже да је класификација довела до издвајања и стигматизације. Можемо такође рећи и да промене у класификацији одражавају развојну фазу инклузивног образовања, његове проблеме и изазове. Као што знамо из професионалних и научних истраживања на тему развоја инклузивне парадигме, родитељи ове деце први су уочили контроверзу такве једне класификације. Стога, неопходно је да када заступамо даљи развој инклузивног образовања – што је уједно и радни назив ове конференције - ми, као стручњаци из области образовања, испитамо ставове о класификацији у контексту инклузивног образовања. Због тога сматрамо добродошлим напоре Института за педагошка истраживања у Београду да нам, у контексту ове конференције, пружи могућност да дискутујемо о отвореним питањима и дилемама у вези са инклузивним образовањем.

Заправо је апсурдно децу називати децом са посебним потребама, јер она нису дефинисана нити класификована према конкретним потребама већ према типу и нивоу сметње у развоју. Мане, поремећаји или инвалидитет, наравно, имају последице по јединку, тако да развијамо различите типове помоћи, прилагођавања и техничке асистенције за њих или, како се то назива на међународном нивоу, подршку. Али у сврхе образовања, постојећа класификација по типу сметње у развоју није више релевантна. Ова дефиниција нам говори где се налазе и који су појединачни поремећаји и инвалидитети. Ипак, она не објашњава и која је врста подршке потребна некој особи. Тачно је да поремећај или инвалидитет не дефинише особу – свако би требало да буде дефинисан кроз сопствене потенцијале и снаге.

Инклузивни приступ у образовању супротставља се овоме, на бази медицинске класификације о недостацима, и у исто време је и одговор на проблем изазван образовним системом на два нивоа и процесом стигматизације. Са циљем да се удаљи од овог контроверзног концепта недостатака, довео је до је концепта образовања за децу са посебним потребама који је поменут у Ворноковом извештају још 1978. и чија је експлицитна намера била да се осигура удаљавање од идеје да је у фокусу оно што дете не може да уради ка томе шта је потребно у позитивном смислу да би се обезбедиле добре

* E-mail: janez.drobnic@pef.upr.si

могућности за учење. Овај извештај прихватио је интерактивни модел образовања који је перципирао образовни развој сваког детета у смислу интеракције између снага и проблема једне јединке, и, са друге стране, потребе за подршком од околине и уклањањем препрека. Један такав приступ је довео до признања да су посебне потребе у смислу учења само проширивање континуума различитих карактеристика и да нема јасних граница између тога да ли неко има посебне потребе или не; стога, затражено је да се напусти категоризација као линија која доводи до подвајања деце на две групе – хендикепиране и нехендикепиране.

У контексту друштвеног модела у образовању, посебне потребе у вези са образовањем се не фокусирају на „недостатке“ и зато је пожељно причати о њима као о „баријерама при учењу и партиципирању“; класификација недостатака је због тога беспотребна. Инклузија се у овом случају сматра општим принципом прилагођеног образовног система различитостима ученика а поремећаји и сметње у развоју добијају значење као једна од различитости која се може наћи код сваке особе. Удаљавањем од стандардне категоризације, следи да сваки наставник у инклузивној школи треба да има флексибилан приступ настави који је прилагођен широком спектру различитих ученика, што значи да треба узети у обзир индивидуалност ученика и зато стандардна класификација деце постаје несврхисходна, а надкатегија посебних образовних потреба лоше дефинисана и неодређена. Ово води ка нејасноћама и двосмисленостима при одређивању посебних образовних потреба.

Евидентно је да се медицинска категорија, која се употребљавала и у просвети, појавила, заправо и у виду природних карактеристика као и интерактивног значења (друштвено конструисаног) у коме су се „синхронизација“ и ефекат друштвене интеракције (мењање особа зарад класификације људи) појавили. Ове категорије имају јасне и објективне границе; диференцијација се врши прагматично кроз различите типове последица, што Закар назива „практичним начином“. Ово значи да често нема стварне и јасне разлике између индивидуалних категорија. Овакви различити приступи могу такође бити уочени и у системима класификације особа са посебним потребама/сметњама у развоју у европским земљама и такође у областима образовних истраживања које спроводи OECD.

Када погледамо тренутну владину и законску документацију о образовању 30 година након увођења инклузије у свету, открићемо да су поремећај и сметње у развоју још увек основа за класификацију људи и елемент увођења подршке у образовању као и прилагођавање наставне методологије. Штавише, класификација инвалидитета је консолидована и чини кључни оквир за класификацију док је увођење нових облика категорија, као што је то случај у Словенији (поремећаји из аутистичног спектра) где посебне потребе постоје као општи концепт али су ту и поремећаји и сметње у развоју. Истраживања Европске агенције за развој образовања на подручју посебних потреба указују на велике разлике између држава. Број категорија се веома разликује и иде до 18 категорија

(нпр. у Шкотској). Учвршћивање концепта сметњи у развоју и категоризације по овом основу може се такође наћи и у каснијим издањима Ворнокових извештаја о систему специјалног образовања у УК и актуелној пракси. Да ли је ово показатељ да смо стали на пола пута и да више нема воље и енергије да се предузму даљи кораци или како Дајсон каже да више не можемо говорити о једној инклузији већ да је чињеница да имамо различите варијанте инклузије? Где потражити излаз из ове ситуације?

Да ли бисмо могли изградити образовни модел искључиво на основу капацитета ученика, тј. без дефинисања поремећаја, посебних потреба или посебних одредби? Ово би могао бити одговор за ниво на коме се доносе одлуке за даљу едукацију укључујући и професионалну оријентацију. Одговор је компликован када говоримо о основној школи, која је општа, универзална и једнака за све, и нема за циљ доношење одлука о струковној оријентацији и образовању појединца. Одговор лежи у пуном разумевању класних разлика где су сви ученици једнаки и флексибилни приступи и стратегије наставе су ближе њиховим индивидуалностима које се сагледавају као могућности за све студенте; и не покушавамо ни по коју цену да елиминисемо сваки појединачни поремећај нити смо забринути за свако слабо постигнуће у учењу из неке одређене области знања. Поред тога, нећемо заснивати идентификацију појединца на тим основама већ искључиво на његовим или њеним јаким странама, и фокусираћемо се на све облике мера подршке и наставне приступе.

Ипак, за такву инклузивну школу потребни су нам квалификовани наставници који знају да препознају потребе ђака и да примене веома флексибилне наставне стратегије које је потребно стално прилагођавати. Стога, класификација према конкретним потребама и поремећајима је корисна у овом контексту једино са циљем да би се пронашле одговарајуће методе и приступи наставе а не за одабир и елиминацију одређене групе деце. Због тога је неопходно знати наставне методологије и приступе за појединце или групе и применити ове методе у пракси јер је свака особа јединствена. Из овог разлога неопходно је знати да су сви наставници у школи квалификовани за извођење наставе са различитим ђацима. У Словенији, нажалост, нису, упркос томе што су уведена три програма инклузивног образовања.

Кључне речи: инклузивно образовање, класификација особа са посебним потребама, индивидуалност ученика.

СОЦИЈАЛНО ПОНАШАЊЕ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У РЕДОВНОЈ ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Рајка Ђевић*

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Иако се као један од значајних аргумената за укључивање ученика са сметњама у развоју у редовну школу издваја подстицање њиховог социјалног развоја кроз успостављање и развијање социјалних односа са вршњацима у природном окружењу, приметно је да код нас нема много истраживања која се баве овом проблематиком. Аутори у нашој средини углавном су фокусирани на испитивање ставовско-вредносних оријентација и искустава кључних актера у образовно-васпитном процесу у вези са инклузивним образовањем. Резултати оваквих истраживачких студија само посредно дају резултате о могућим тешкоћама које се јављају на плану социјалног функционисања ученика са сметњама у развоју. Полазећи од тога, овај рад има два циља: (1) да укаже на основне резултате истраживачких студија у свету о социјалном понашању ученика са сметњама у развоју и (2) да прикаже резултате једног новијег истраживања које смо реализовали у нашој средини, а које се бавило социјалним интеракцијама ученика са сметњама у развоју и вршњака који немају сметње у развоју.

Уопштено узевши, истраживања у свету указују на то да се ученици са сметњама у развоју чешће суочавају са различитим тешкоћама у социјалном функционисању, у поређењу са популацијом која нема сметње у развоју. Истраживачки налаз који доминира у закључцима поменутих истраживања јесте да су ученици са сметњама у развоју најчешће неприхваћени од вршњака који немају сметње у развоју, те да су социјално изоловани.

Поред уопштених налаза о социјалном функционисању ученика са сметњама у развоју, указује се и на неке специфичне тешкоће које су условљене развојном сметњом. Ученици са тешкоћама у интелектуалном развоју имају проблеме у одржавању интеракција са вршњацима; телесно-инвалидна деца због ограничења у кретању имају проблем са квалитетом и квантитетом вршњачких интеракција; деца са оштећењем вида не остварују равноправне односе са вршњацима; деца са оштећењем слуха због тешкоћа у говорном развоју имају проблеме у комуникацији; док деца са аутизмом због изражених социјалних и комуникационих дефицита ретко остварују интеракције са вршњацима.

Истраживање које смо реализовали у нашој средини школске 2014/2015. године, имало је за циљ да испита учесталост и квалитет социјалних интеракција ученика са сметњама у развоју у редовној школи. Да би се остварио увид у социјалне интеракције ученика са сметњама у развоју и њихових вршњака, примењено је систематско по-

* E-mail: rajkadjevic@gmail.com

сматрање њихових интеракција, што је омогућило непосредно сагледавање природе и учесталости социјалних интеракција ученика у реалном, свакодневном школском контексту. Поред тога, примењене су и социометријске технике истраживања које су обезбедиле налазе о социјалној прихваћености и социјалном статусу ученика са сметњама у развоју. Истраживањем су обухваћени ученици трећег и четвртог разреда основних школа са подручја града Београда. Узорак је чинило 30 ученика са сметњама у развоју и исто толико ученика који немају сметње у развоју. У сваком одељењу два посматрача су истовремено посматрала социјалне интеракције једног ученика са сметњама у развоју и једног ученика без сметњи. Посматрање је обављено на 90 школских часова и исто толико одмора. У делу истраживања које подразумевало примену социометријских техника истраживања укупно је учествовало 724 ученика.

Основни закључци овог истраживања показују да ученици са сметњама у развоју значајно ређе иницирају социјалне интеракције са вршњацима, те значајно ређе прихватају инициране интеракције од стране других вршњака. Ови ученици ретко учествују у заједничким активностима са другим вршњацима. Такође, ученици са сметњама у развоју су значајно мање социјално прихваћени у одељењу у односу на типичне вршњаке, те имају неповољнији социјални статус.

Подстицање наставника да интензивније примењују наставне стратегије које унапређују социјално функционисање ученика са сметњама у развоју, већи број истраживања која би се бавила узроцима неповољнијег социјалног положаја ових ученика, као и примена одређених интервентних програма, могли би утицати на унапређивање социјалног понашања ученика са сметњама у развоју у редовној школи.

Кључне речи: ученици са сметњама у развоју, социјално понашање, социјална прихваћеност, социјални статус.

УВЕРЕЊА КЉУЧНИХ АКТЕРА
ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ ПРОЦЕСА ПРЕМА
ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ

СПРЕМНОСТ СЛОВЕНАЧКИХ НАСТАВНИКА ДА ПРИХВАТЕ РАЗЛИЧИТЕ УЧЕНИКЕ У УЧИОНИЦИ

Милена Валенчић Зуљан*

Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија

Нина Светич

ОШ „Милан Шуштарич“, Љубљана, Словенија

Једна од претпоставки квалитетног инклузивног образовања јесте да наставник може да идентификује карактеристике и потребе сваког ученика и да му прилагоди наставни процес. Мишљење наставника о инклузији различитих ученика у наставу има важан утицај на обим у коме је наставник спреман да прилагоди наставни процес различитим групама ученика. Главни циљ овог истраживања био је да се открије до које мере су словеначки наставници (114 наставника) основних школа изразили спремност да прихвате различите ученике на својим часовима и како процењују своје компетенције за спровођење диференциране и индивидуализоване наставе за ромске ученике, имигранте, надарене ученике и ученике са посебним потребама. У сврхе овог истраживања, направили смо упитник. У истраживању смо користили каузалну неексперименталну методу педагошког истраживања. Открили смо да наставници углавном имају позитивно мишљење о прихватању различитих група ученика на својим часовима. Наставници су изразили нижи ниво спремности да прихвате ученике ромске националности и ученике са посебним потребама на својим часовима у односу на ученике имигранте. Ово је једно важно питање из области професионалне етике тако да морамо веровати да сваки наставник треба да доживљава рад са различитим ученицима као професионални изазов. Ступањ спремности наставника да прихвате различите ученике на својим часовима се у неким деловима значајно преклапа са искуством наставника у раду са наведеним групама ученика. Ова открића носе значајне импликације за образовање наставника.

Кључне речи: диференцијација и индивидуализација, ученици са посебним потребама, ученици ромске националности, имигранти, надарени ученици.

* E-mail: milena.valencic-zuljan@gmail.com

СТАВОВИ НАСТАВНИКА У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ ПРЕМА ИНКЛУЗИЈИ

Наташа Влах*

Училишњски факултет, Ријека, Хрватска

Петра Међиморец-Гргурић и Ђана Бафтири

Средња школа – Центар за образовање и васпитање, Загреб, Хрватска

Наставници имају примарну улогу у инклузији на првом месту због њихове спремности да прихвате ученике са сметњама у развоју од чега у највећој мери зависи и успешна реализација инклузије. Циљ је одредити утицај на ставове наставника према инклузији ученика са потешкоћама у учењу и поремећајем пажње праћеним хиперактивношћу, на основу сета демографских варијабли и професионалних карактеристика наставника. Истраживање је вршено на узорку од укупно 568 (33% мушког пола, М-45 година) наставника из 25 стручних школа у Загребу. Мерна су 4 скупа критеријума: потреба наставника за професионалном помоћи током спровођења инклузије, песимизам у вези са успехом инклузије, доживљај способности за спровођење инклузије и проблеми сарадње са родитељима. Уочене претпоставке за формирање ставова биле су пол, годиште, квалификације и радно искуство у раду са ученицима са сметњама у развоју, предмет и лично доживљене потешкоће током таквих активности. Идентификовали смо елементе који доводе до формирања позитивних или негативних ставова према инклузији ученика који имају проблеме са учењем и оних који имају поремећај пажње уз хиперактивност. На основу установљених елемената, долазимо до закључка да наставницима треба омогућити обуку, подршку и асистенцију како би развили позитивније ставове према раду са децом која имају сметње у развоју. Ставови наставника према инклузији зависе од њиховог искуства и професионалних карактеристика.

Кључне речи: поремећај пажње уз хиперактивност, инклузија, проблеми са учењем, наставници у стручним школама.

* E-mail: natasa.vlah@uniri.hr

УЛОГА СПЕЦИЈАЛНЕ ШКОЛЕ У СТВАРАЊУ ИНКЛУЗИВНОГ ДРУШТВА

Катја Језник*, Јасна Мажгон и Клара Скубиц Ерменц

*Универзитет у Љубљани, Филозофски факултет,
Департаман педагогије и андрагогије*

Упркос чињеници да је модел интегративне наставе у Словенији уведен пре 16 година, инклузивно образовање остаје велики изазов. Велики проблем представља образовање деце са сметњама у интелектуалном развоју која немају приступ редовном образовању и чија је интеграција у друштво веома ограничена. Како би се побољшале њихове могућности, највећа специјална школа у Љубљани (Центар Јанеза Левца) већ десет година организује интернационални фестивал *Играј се са мном* чији је главни циљ да се подржи инклузија људи са посебним потребама у друштво. Фестивал је заснован на концепту инклузије као процеса у коме се стварају услови за учешће и оптималан развој. Организатори покушавају да створе околности у којима особе са и без посебних потреба заједно учествују у различитим играма, спортовима и уметничким активностима. У овом раду представљени су резултати истраживања у коме су инклузивне праксе фестивала биле проучаване и процењиване. Циљ истраживања био је да се дубље проучи улога коју специјална школа има у стварању инклузивнијег друштва. Подаци су сакупљани помоћу онлајн упитника који су решавали ментори и волонтери који су били у пратњи учесника фестивала. Упитник су попунили 163 ментора и 85 волонтера. Квантитативна, неекспериментална емпиријска анализа података показује да су учесници истраживања препознали инклузивну природу фестивала. Фестивал је показао да је инклузија вишеслојни феномен који је могуће подржати различитим активностима и настојањима.

Кључне речи: инклузија у Словенији, специјална школа, деца са интелектуалним сметњама, инклузивно друштво.

* E-mail: katja.jeznik@ff.uni-lj-si

КВАЛИТЕТ САРАДЊЕ ИЗМЕЂУ УЧИТЕЉА И НАСТАВНИКА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА КАО ПРЕДУСЛОВ ЗА ПОБОЉШАЊЕ ПРОЦЕСА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Невенка Марас*, Синиша Опић и Мајда Ријавец

Училишњски факултет, Универзитет у Загребу, Хрватска

Сарадња се у великој мери сматра моћним чиниоцем и основом за побољшање школе и наставе, и стога је постала предуслов за побољшање процеса инклузивног образовања. Циљ овог истраживања био је да идентификује и објасни разлике између наставника мушког и женског пола у основним школама у начину процене квалитета сарадње као важног предуслова за стварање пожељног инклузивног окружења. Истраживање је спроведено у пет жупанија у Републици Хрватској на узорку од 459 учесника. Полне разлике у квалитету сарадње биле су праћене кроз шест композитних варијабли (школска сарадња, размена искустава, сарадња у развоју курикулума, комуникација у оквиру колектива, сарадња при процени постигнућа ученика и сарадња у настави) употребом Т-теста за независне узорке. Значајне разлике установљене су за три композитне варијабле. На основу резултата, закључено је да наставници више учествују у формалним облицима сарадње, док је наставницама важнија целокупна школска сарадња, па стога приступају инклузивном процесу свеобухватније.

Кључне речи: квалитет сарадње, пол, школа, наставници, инклузивно окружење.

* E-mail: nevenka.maras@ufzg.hr

ЕВАЛУАЦИЈА ПОКАЗАТЕЉА КВАЛИТЕТА ИНКЛУЗИВНИХ ШКОЛА НА ОСНОВУ ПЕРЦЕПЦИЈЕ РОДИТЕЉА УЧЕНИКА

Ђурђица Иванчић*

Основна школа „Наг лијом“, Загреб, Хрватска

Родитељи ученика са сметњама у развоју, као и ученика без сметњи у развоју имају важну улогу у развоју пројекта „Образовање за све“. Примарни циљ овог истраживања био је да установи показатеље квалитета инклузивних основних школа на основу перцепције родитеља ученика, као и да одреди да ли постоје разлике у евалуацији ових показатеља у односу на карактеристике узорка: присуство сметње у развоју код детета, присуство ученика са смењама у развоју у учионици и степен образовања родитеља. Узорак се састоји од родитеља ученика са сметњама у развоју и родитеља деце са типичним развојем (N=111). Алат за евалуацију *Истраживање показатеља инклузије у школи* обухвата пет показатеља из пет области: инклузивни етос школе, курикулум усмерен ка ученицима, издиференцирана настава и учење, подршка при мониторингу и процени студента, инклузивна подршка у школама. Валидност истраживања потврђена је факторском анализом и поузданом метриком. Разлике у евалуацији показатеља тестиране су помоћу дискриминационе анализе. Доказано је да постоје значајне разлике у перцепцији показатеља инклузије између две групе родитеља у односу на све постављене параметре. Ово откриће може се употребити као смерница за даљу примену инклузивних елемената у школама.

Кључне речи: родитељи ученика са сметњама у развоју, родитељи ученика без сметњи у развоју, показатељи квалитета инклузивних школа.

* E-mail: divancic2@gmail.com

КОНСТРУКТИВИСТИЧКИ ПРИСТУП ШКОЛСКОМ НЕУСПЕХУ У ФУНКЦИЈИ ПОЗИТИВНОГ РАЗВОЈА УЧЕНИКА

Снежана Мирков*, Николета Гутвајн и Владимир Џиновић

Институти за педагошка истраживања, Београд, Србија

Разматране су могућности решавања проблема школског неуспеха на основу конструктивистичких схватања о учењу и емпиријских налаза добијених испитивањима ученика. Традиционални приступ полази од претпоставке да је школски неуспех одступање од норме образовне продуктивности, које указује на неки инхерентни недостатак појединца. Тако је феномен неадекватног школског постигнућа смештен у патологизујуће дискурсе, пре свих, психолошке и психијатријске и третиран као резултат нечије когнитивне инсуфицијенције, емоционалне нестабилности, поремећене комуникације унутар породице или са наставницима и слично. Заједничко за сва ова позиционирања школског неуспеха је да је овај проблем последица „сила“ које нису под вољном контролом појединца, тако да и мере за његово решавање треба тражити у објективним знањима изван појединца. У конструктивистичком приступу учење се схвата као процес реконструкције и настоји се да се школски неуспех разуме и тумачи из перспективе ученика. У том смислу, школски неуспех се може посматрати у контексту личних преференција и вредности ученика, а испитивање животних приоритета ученика, њихових животних циљева и значења која приписују школском постигнућу доприноси решавању проблема. Придавање важности личним значењима ученика подразумева да су ученици главни агенси од који зависи промена у правцу веће образовне продуктивности. То, међутим, не искључује важну улогу наставника као фацитатора процеса реконструкције учениковог доживљаја школског успеха. Нужно је да се наставник постави као заинтересован слушалац који покушава да разуме учеников начин опажања себе и света и уважи га као смислен и равноправан са бројним алтернативним конструкцијама. Укључивање ученика у дијалог је важно и стога што кроз однос узајамног разумевања наставник и ученик могу заједнички трагати за алтернативама које ће бити прихватљиве за ученика. У овај дијалог је важно укључити и породицу, као извор подршке за изазовни процес промене ученикове перспективе у вези са школским постигнућем.

Кључне речи: школски неуспех, конструктивизам, фацитација ученика.

* E-mail: smirkov@ipi.ac.rs

СТАВОВИ ВАСПИТАЧА ПРЕМА ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ У ШПАНИЈИ И СРБИЈИ – КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА

Јулија Миловановић*

Школа интелектуалних вештина, Београд, Србија

Тамара Милошевић

Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Нови Сад, Србија

Полазећи од теорије личних конструката где се свако човеково понашање може разумети онда када разумемо ставове које он има према свету, циљ нашег истраживања био је испитивање ставова васпитача у Србији и Шпанији према инклузивном образовању. Посебан акценат је дат на инклузији деце из депривираних средина (Ромска популација, имигранти) као и деце са сметњама у развоју. Узорак (укупно 60), чинили су васпитачи на Специјалистичким студијама, Више школе струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду, као и васпитачи који у Манреси (Шпанија) раде са децом из различитих депривираних средина. Подаци су прикупљени дистрибуирањем упитника комбинованог типа (15 тврдњи четворостепене скале процене и 2 питања отвореног типа) на српском и шпанском језику. Добијени подаци су се обрадили применом дескриптивне статистике и статистике закључивања. Увидели смо значајне статистичке разлике, а посебно то да позитиван став према инклузији у многоме зависи од радног искуства васпитача, али су значајан фактор учесталост сусретања са децом из наведених категорија. Позитивнији став имају васпитачи из Шпаније, без обзира на године искуства. Док у Србији доста зависи од радног искуства васпитача, где васпитачи са више радног искуства показују знатно негативнији став од васпитача који су на почетку каријере. Значај истраживања види се у могућностима остваривања даље сарадње васпитача из обе земље.

Кључне речи: инклузија, васпитачи, ставови, Шпанија, Србија.

* E-mail: julija.milovanovic@gmail.com

СТАВОВИ О ШКОЛОВАЊУ УЧЕНИКА С ПОТЕШКОЋАМА И НАСТАВНИЧКО ИЗГАРАЊЕ

Бранко Анђић*

ЈУ ОШ „Пејшар Пејировић Његош“ Бања Лука, Босна и Херцеговина

Синиша Суботић

*Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент (ПИМ) Бања Лука,
Босна и Херцеговина*

Мирјана Николић

*Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре –
Сирмијум, Сремска Мишковица, Србија*

Иако не постоје уверљиве потврде о директној вези ставова о инклузији са наставним исходима, они предвиђају непожељне манифестације попут наставничког изгарања на раду. Циљеви овог рада били су: (1) провера латентне структуре наставничких ставова о могућности инклузивног школовања ученика са различитим врстама потешкоћа (конструисан је MSK упитник, сачињен од 14 ајтема); (2) провера предиктивне вредности ових ставова и „Великих 5“ особина личности (BFI упитник) за изгарање на раду (CBI упитник). Узорак је обухватио 645 наставника из основних школа у Републици Српској. Након уклањања два ајтема, добијена су два MSK фактора (60.87% варијансе): (1) могућност школовања ученика са психолошким потешкоћама и (2) могућност школовања ученика са сензо-моторичким потешкоћама. Фактори су објашњавали малу количину варијансе изгарања на раду ($R^2=.043$; $B_{F1}=-.21$, $p<.001$, $B_{F2}=-.01$, $p=.88$). Међутим, први фактор показао је значајну инкременталну предиктивност за изгарање на раду ($B_{F1}=-.15$, $p<.001$, $B_{F2}=-.004$, $p=.91$), поврх особина личности: $R_1^2=.224$, $R_2^2=.245$, $p_{\Delta}<.001$. Ово указује на мали, али значајан допринос ставова о школовању ученика с потешкоћама за разумевање синдрома наставничког изгарања у инклузији, али истовремено имплицира да је, са аспекта потенцијалне превенције, познавање личности наставника много важније од њихових ставова. *Кључне речи:* ставови о инклузији, школовање ученика с потешкоћама, наставничко изгарање на раду, експлоративна факторска анализа.

* E-mail: brankoandj@gmail.com

СКАЛА ЗА ПРОЦЕНУ КОМПЕТЕНЦИЈА ЕДУКАТОРА ЗА ИНКЛУЗИЈУ (InComSEdu)

Тина Штембергер* и Вања Рикарда Кисвардај
Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

Током последње деценије, многа истраживања фокусирали су се на компетенције наставника за инклузију. Истраживања која се тичу било ког аспекта инклузије захтевају утемељене психометријске инструменте који омогућавају истраживачима да одговоре на факторе који могу олакшати или отежати информације и модификације компетенција за инклузију. У складу са тим, циљ овог истраживања био је да се изради и спроведе валидација *Скале за процену компетенција едукатора за инклузију*. Основа за генерисање тврдњи био је *Профил наставника у инклузивној настави*, документ који је развила Европска агенција за образовање деце са посебним потребама. Тврдње су мерене помоћу Ликертове скале од пет ступњева. Како би се проверила валидност и унутрашња конзистенција скале, коришћени су анализа тврдњи, конфирмативна и експлоративна факторска анализа и Кронбахов алфа коефицијент. На узорку словеначких едукатора, факторске анализе имале су седам субскала: тимски рад и сарадња са другима, примена знања о инклузивном образовању и подршки, разматрање и учење из инклузивне праксе, оптимизација изазова и интердисциплинаран приступ, прихватање професионалне одговорности за развој сваког детета, промовисање прилагодљивости и професионалности, и оснаживање дечијих животних вештина. Резултати показују да је Скала за процену компетенција едукатора за инклузију валидан и поуздан инструмент за евалуацију компетенција за инклузију међу едукаторима.

Кључне речи: компетенције за инклузију, факторска анализа, валидација, скала.

* E-mail: tina.stemberger@pef.upr.si

СТАВОВИ НАСТАВНИКА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА ПРЕМА ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Вера Савић*

Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, Србија

Данијела Прошић-Сантовац

Филозофски факултет у Новом Саду, Србија

У раду су испитани ставови наставника енглеског језика према инклузији деце са посебним образовним потребама у основним школама у Србији. Мада инклузија није нова образовна филозофија која се примењује у Србији, она представља нови концепт у настави енглеског језика као страног у основном образовању. Учесници истраживања били су наставници енглеског језика (N=96), са разноврсним искуством у инклузивној настави. У истраживању је коришћен инструмент са питањима затвореног и отвореног типа, који је конструисан за потребе овог истраживања. Прикупљени подаци су анализирани коришћењем дескриптивних статистичких техника. Резултати су показали да већина испитаника (87%) има негативан став према инклузији, како због неадекватних компетенција, тако и због услова рада: само 29% испитаника је тврдило да су имали одговарајућу обуку за рад са децом са посебним образовним потребама; 76% је изјавило да у школи постоје инклузивни тимови, али се углавном нередовно састају; само је око једне четвртине испитаника (27%) изјавило да у школи постоји асистент у настави; велика већина испитаника (93%) је изразила своју забринутост поводом многобројних изазова са којима се срећу у свакодневном раду. С обзиром да је наставник кључни фактор у процесу развоја инклузивног образовања (UNESCO, 2009), веома је значајно мењање негативних ставова наставника енглеског језика према инклузији. То се може остварити адекватним образовањем и стручним усавршавањем наставника енглеског језика, као и унапређивањем услова за извођење инклузивне наставе у школама.

Кључне речи: настава енглеског језика као страног, инклузивно образовање, основна школа, наставничке компетенције, адекватни услови за наставу.

* E-mail: verasavic035@gmail.com

СТАВОВИ И ПРЕФЕРЕНЦИЈЕ МЛАДИХ ИЗ МАРГИНАЛИЗОВАНИХ ГРУПА О УСЛОВИМА ОБРАЗОВАЊА

Сара Ристић*

*магистер студент на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду,
Србија*

Сања Грбић

докторанд на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду, Србија

Марко Томашевић

часопис „Лицеулице“, Београд, Србија

Неформално образовање младих из маргинализованих група један је од начина за њихову интеграцију у већинско друштво. Успешност образовног процеса повезана је са његовом прилагођеношћу специфичним потребама ове групе које произлазе из физичке и социјалне депривираниости и изолације. Испитани су ставови о образовању младих из нехигијенских насеља (МНХН). Конструисани упитник са затвореним питањима са више-струким одговорима задат је 148 особама узраста 15-20 година, са половином испитника сачињеном од МНХН, а половином од младих из опште популације (МОП). Примењене су мере дескриптивне статистике (фреквенце и проценти). МНХН придају већу вредност и друштвени значај школи него МОП. Учење се вреднује више уколико се тиме стичу практичне вештине којима се олакшава будуће запослење. Преферирани услови образовања засновани су на поштовању, прихватању и поверењу од стране наставника и ученика, и постојању основних физичких услова код куће. МНХН преферирају учење насамо (насу-прот групног учења), јасно излагање градива (наспрот учења кроз игру), старије предавачице и полно хетерогене вршњачке групе у случају групног рада. Насупрот томе, неразумљиво и незанимљиво градиво, казну као средство обликовања понашања и дискриминацију МНХН наводе као отежавајуће за запамћивање градива. На основу налаза, дате су препоруке за прилагођавање услова образовања потребама ове групе младих.

Кључне речи: образовни ставови и преференције, неформално образовање, млади из нехигијенских насеља, прилагођавање образовања, маргинализоване групе.

* E-mail: sararistic23@gmail.com

МЕТОДОЛОШКА ОГРАНИЧЕЊА ИСПИТИВАЊА СТАВОВА НАСТАВНИКА ПРЕМА ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Миља Вујачић* и Рајка Ђевић

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

У последњих десетак година присутна је експанзија истраживања у области инклузивног образовања, при чему је испитивање ставова наставника према укључивању деце са сметњама у развоју у редовне школе у фокусу највећег броја истраживања у овој области. Имајући у виду значај позитивних ставова за рад наставника у оквиру инклузивног образовања овај проблем несумњиво заслужује пажњу истраживача. У раду се указује на нека методолошка ограничења досадашњих истраживања која су се бавила овом проблематиком. Један од проблема односи се на избор методолошких решења, која углавном подразумевају квантитативну методологију, уз коришћење упитника у форми скале процене, што у великој мери ограничава разумевање ставова као сложеног феномена. Другу групу проблема чини избор варијабли истраживања које се доводе у везу са ставовима, а које углавном обухватају карактеристике наставника чији се ставови желе испитати. Изостају друге важне варијабле које се односе на контекст у коме наставник ради, а које би могле да помогну бољем разумевању ставова наставника према инклузивном образовању и укажу на даље правце развоја у овој области. Трећа група проблема односи се на контролу пожељних одговора наставника и на употребљивост овако добијених података у процесу даљег развоја инклузивне праксе. У последњем делу рада дају се препоруке за превазилажење наведених ограничења.

Кључне речи: ставови, наставници, инклузивно образовање, деца са сметњама у развоју, методолошка ограничења.

* E-mail: mvujacic@ipi.ac.rs

ПРИПРЕМА НАСТАВНИКА,
ВАСПИТАЧА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА
ЗА ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ

НОВИ ПРИСТУП ПРИПРЕМИ БУДУЋИХ НАСТАВНИКА ЗА ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ

Маја Умек*

Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија

Модел интегративне наставне праксе развијен је за потребе Програма разредне наставе на Универзитету у Љубљани на Дидактици друштвених студија. Базиран је на принципи-ма социјалног конструктивизма и приступа да је ученик у средишту наставног процеса. Студенти наставници на Пракси спроводе читав настан процес, укључујући иницијалну процену знања ученика, стицање нових знања, формативну процену и коначну евалуацију (оцењивање). Сваки студент наставник надгледа напредак четири до пет ученика и предлаже диференциране активности и корекције уколико је неопходно. Напредак ученика и настаника су главни фокус и одговорност свих учесника. Основна улога студије била је да идентификује јаке и слабе стране новог, измењеног модела наставне праксе у поређењу са класичним. Оба модела била су објективно испитана у 26 категорија студије и процењивана помоћу Ликертове скале. У свим категоријама се нови модел боље показао, а такође и у категоријама повезаним са инклузијом. Исто тако, измењени модел је боље оцењен од стране студената наставника, ментора из основних школа, као и ментора са Педагошког факултета. Суштински принципи аутентичности, комплексне ситуације, одговорности за знање сваког ученика, тимски рад и вођена рефлексивност су били пренесени у позитивне ефекте на све учеснике.

Кључне речи: инклузивно образовање, будући наставници, настава у чијем је средишту ученик, дидактика друштвених студија.

* E-mail: maja.umek@pef.uni-lj.si

ИСКУСТВА И БРИГЕ О ИНКЛУЗИЈИ БУДУЋИХ УЧИТЕЉА У ОБАВЕЗНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Ирена Херган*

Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија

Резултати истраживања које је спроведено на Педагошком факултету Универзитета у Љубљани биће представљени у овом раду. Помоћу упитника одредили смо како будући учитељи (81 студент у програму „Учитељ у нижим разредима“) процењују своја искуства и квалификације за рад са ученицима нижих разреда који се на различите начине не уклапају у просек: не знају словеначки, имају проблеме са видом, моториком, проблеме у учењу, емоционалне дисфункције и проблеме у понашању, итд. Желели смо да откријемо шта брине будуће учитеље пре него што ће кренути да одрже час на коме ће бити присутна и деца са посебним потребама и која су њихова гледишта на формативну процену знања ученика у нижим разредима основне школе. Анализирали смо корекције које су будући учитељи испланирали и реализовали за ученике у нижим разредима. Најчешће корекције биле су у вези са количином и формом материјала за учење, продужавањем времена за одређене активности као додатним оснаживањем ученика. Са друге стране, било је мање задатака са вишим/нижим нивоом тежине и убачене су дидактичке игрице. Разумевање индивидуалних потреба ученика је за будуће учитеље на њиховом тренутном ступњу професионалног развоја веома захтеван задатак. Адекватно организована пракса може имати позитиван утицај на њихову сензитивисаност и разумевање важности инклузије.

Кључне речи: наставне праксе, ученици са посебним потребама, подучавање у основној школи, дидактика социјалних студија, инклузија.

* E-mail: irena.hergan@pef.uni-lj.si

МУЛТИМОДАЛНА КОМУНИКАЦИЈА ЗА УЧЕЊЕ КРОЗ ИГРУ У ПРЕДШКОЛСКОМ ОБРАЗОВАЊУ

Ана Ваљак Чунко* и Маја Хомен Павлин

Училишњски факултет, Загреб, Хрватска

Све се врти око комуникације, без обзира да ли је у питању вербална или невербална комуникација. Полазак у предшколско је веома важан корак у животу детета. Са две, три године деца почињу да уче широк спектар активности и емоција. Свака комуникација је мултимодална, и користи језик, гестове, држање, и остале невербалне моделе истовремено како би комуницирала. Као што деца користе креативне начине да би послала одређену поруку она такође користе креативне начине разумевања и декодирања онога што перципирају, на пример употребљавају поезију и друге креативне начине писања или уметничких форми како би пренела оно што су разумела. Објашњавају поруку другима на мултимодалне начине. Овај рад истражује теорије из различитих видова писмености како би испитао комуникацију и учење, као и узајамно дејство између различитих видова писмености. Он објашњава употребу мултимодалне комуникације и њен значај у предшколском образовању, полазећи од мултимодалне комуникације из унутрашњости просторија, преко играчака, васпитача, одеће, интонације и све до примене нових технологија и медија. Разумевање дечије игре омогућава боље схватање тога како је најбоље премостити јаз између педагошких спознаја о дечијој игри и дечијих искустава са дигиталним технологијама, дигиталним медијима и о томе како конзумирају популарну културу.

Кључне речи: вербална комуникација, невербална комуникација, мултимодална комуникација, писменост, игре.

* E-mail: ana.valjak@ufzg.hr

ТИМСКО ПОДУЧАВАЊЕ У СПЕЦИЈАЛНОМ ОБРАЗОВАЊУ И РЕДОВНОЈ НАСТАВИ

Сузана Пулец Лах* и Јања Кошир

*Департиман специјалне и рехабилитационе педагогије, Педагошки факултет,
Љубљана, Словенија*

Сарадња специјалног образовања и наставника у редовној настави утиче на квалитет инклузивног образовања. Истраживања на тему тимског подучавања указују на добробити, како за ученике са посебним потребама, тако и за ученике без посебних потреба. Циљ ове студије је да утврди колико често наставници у специјалној и редовној настави употребљавају различите облике тимске наставе, те да испита њихове ставове о могућностима њене примене у наставној пракси. Представљени су резултати упитника о пракси примене тимске наставе у словеначким инклузивним школама који је одрађен на малом узорку наставника у специјалној настави (N=24), наставника у редовној настави (N=20), као и студената Специјалне и рехабилитационе педагогије. Анализа података извршена је помоћу дескриптивне статистике за затворена питања и квалитативне анализе за отворена питања. Наставници који раде у специјалној настави и они који раде у редовној настави ретко употребљавају комплексније облике тимске наставе. Њихови ставови о тимској настави су генерално позитивни уз сугестије за различите услове за њену успешну примену. У будућим истраживањима потенцијале и могућности употребе различитих облика тимске наставе у специјалној и редовној настави, требало би темељито испитати. Требало би развити смернице и образовну политику која би помогла наставницима да доносе ефикасне одлуке у вези са употребом различитих облика тимске наставе.

Кључне речи: тимска настава, наставник у специјалној настави, наставник у редовној настави, инклузивна учионица.

* E-mail: suzana.pulec@guest.arnes.si

КОМПЕТЕНЦИЈЕ ВАСПИТАЧА ЗА ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА СА ДЕЦОМ КОЈА ИМАЈУ ПОСЕБНЕ ПОТРЕБЕ

Милена Ивануш Грмек* и Јернеја Лисјак

Педагошки факултет, Универзитет у Марибору, Словенија

Овај рад је усмерен на улоге васпитача у интеграцији деце са посебним потребама. Основни циљ овог истраживања био је да испита како васпитачи процењују сопствене компетенције за планирање инклузивне наставе у предшколском васпитању. Учествовао је 271 васпитач из Словеније са различитим радним искуствима. Као алат у нашем истраживању употребљени су електронски упитници. Добијени подаци анализирани су помоћу статистичког софтвера SPSS (20). Употребили смо основну дескриптивну статистику (расподела учесталости) и инференцијалну (χ^2 –тест) статистику. Резултати су нас упозорили на чињеницу да већина васпитача нема довољна знања да би радила са децом са посебним потребама или планирала рад са њима. Тренутни програм студија за васпитаче садржи предмет који се односи на знања неопходна за рад са децом са посебним потребама. Васпитачи млађи од 30 година већином сматрају да током студирања нису добили довољне количине знања за рад са децом са посебним потребама. Већина васпитача каже да су њихови ставови да је планирање рада са децом са посебним потребама од изузетног значаја јер утиче на успешну интеграцију деце са посебним потребама и њихово прихватање од стране друге деце.

Кључне речи: васпитачи, компетенције, инклузивно предшколско образовање, деца са посебним потребама, планирање.

* E-mail: milena.grmek@um.si

ИКТ ОТВАРА МОГУЋНОСТИ ЗА ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ – ПЕРСПЕКТИВА КОРИСНИКА

Вера Рајовић*, Ивана Вулић

Одељење за психологију, Филозофски Факултет, Универзитет у Београду, Србија

Андреја Истенич-Старчич

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Којер, Словенија

Употреба ИКТ алата у образовању особа са сметњама у развоју је предмет све већег броја истраживања, с обзиром да је ИКТ важан део подршке у процесу учења особа са различитим сметњама, различитог узраста и у различитим образовним контекстима. Предност савремених информационо-технолошких средстава је у томе што омогућавају велику флексибилност и разноврсност, како у погледу презентације информација, тако и у погледу процеса учења кроз различите форме интеракције међу ученицима, те између ученика и наставника. Циљ овог рада је да презентује резултате евалуације базе ИКТ ресурса развијене у оквиру ЛЛП пројекта „Енабле” из перспективе корисника у оквиру инклузивне образовне праксе. Узорак овог истраживања чине 30 студената различитих нивоа студија на Приморска Универзитету, Копар и 24 на Универзитету у Београду, Филозофском факултету. За потребе процене ове платформе и њених специфичних модула, начињен је упитник са циљем евалуације модула. Упитник се састојао из 28 питања различитог типа и примењен је након кратког тренинга у коришћењу модула. Резултати указују на процењену корисност и доступност модула за различите актере. Истовремено, студенти из Србије, који су мање информисани о употреби ИКТ у инклузивном образовању ($F=4.128, n=.047$), препознали су и већу потребу да се различити актери образовног система (наставници, просветне власти) упознају са овим модулима

Кључне речи: инклузивно образовање, ИКТ, универзални дизајн, Enable модули, тренинг наставника.

* E-mail: vrajovic@f.bg.ac.rs

РОДНИ АСПЕКТ ОБРАЗОВАЊА У ПРОГРАМИМА ПРОФЕСИОНАЛНОГ УСАВРШАВАЊА НАСТАВНИКА *

Јелена Ђерманов **, Јелена Вукичевић и Маријана Косановић

Одсек за педагогију, Универзитет у Новом Саду, Србија

Како би се повећала родна осетљивост образовног система – неопходан аспект инклузивног образовања – потребно је развити свест наставника/ца о родним разликама, дискриминацији и равноправности, те њихова знања и вештине за остваривање родно осетљиве образовне праксе. Циљ рада, који је сегмент ширег истраживања родне димензије инклузивне филозофије образовања, јесте анализа родне перспективе (обима, разноврсности, усмерености родног садржаја) у актуелним, акредитованим програмима за усавршавање наставника/ца. Анализа је извршена применом технике анализе садржаја кроз утврђивање присуства или одсуства родног аспекта у циљевима, општим и специфичним, и у темама свих програма *Каталога програма сталног стручног усавршавања за школску 2016/17. и 2017/18.* Аналитичку матрицу фреквенцијске анализе чинили су појмови род/пол и са њима у семантичке целине повезани појмови: равноправност, инклузија, различитост, дискриминација, стереотипи, предрасуде. Квалитативном анализом садржаја корпуса програма испитана је усмереност програма на развој родне осетљивости наставника/ца. Резултати су показали ниску заступљеност родног аспекта у програмима. На основу компарације са европским искуствима, праксом и политикама, аргументована је потреба за повећањем родне осетљивости система образовања код нас, те развоја компетенција наставника/ца за планирање, реализацију и евалуацију родно осетљивог образовања.

Кључне речи: родна равноправност и осетљивост, инклузија, усавршавање наставника.

* Напомена: Рад је настао као резултат истраживања у оквиру пројекта под насловом „Квалитет образовног система Србије у европској перспективи – (КОССЕП)“ који финансира Министарство за науку Републике Србије/ бр. пројекта ОИ/ 179010/ 2011-2014.

** E-mail: jdjer@ff.uns.ac.rs

ИНКЛУЗИЈА У НАСТАВИ БУДУЋИХ ВАСПИТАЧА – ЕФЕКТИ НА САМОПРОЦЕНУ ОСПОСОБЉЕНОСТИ ЗА РАД

Лада Маринковић* и Јелена Благојев

Висока школа струковних студија за образовање васпитача Нови Сад, Србија

Незнање, предрасуде и недостатак вештина за рад са децом, према свим досадашњим истраживањима, леже у основи већине тешкоћа током спровођења инклузивног приступа. Циљ истраживања: Испитати ефекте иницијалног образовања будућих васпитача у области инклузије на њихова знања из ове области, емоционални однос према деци са сметњама у развоју и преференција за рад са овом децом. Узорак: 502 студента завршне године струковних студија за образовање васпитача (из Новог Сада) из три узастопне генерације. Метод: Примењено је пре и пост упитничко испитивања три генерације студената. Обрада резултата заснована је на дескриптивним мерама, а значајност разлика на генерацијском и међугенерацијском нивоу испитивана је применом Т тестова. Резултати: Постоји статистички значајна разлика у самопроценама знања о инклузији. У домену емоција, статистички значајно се смањује осећање страха, а повећава потреба да се помогне. Процена преференција за рад са децом са сметњама у развоју остаје константна. Закључак: образовање о инклузији доприноси напретку у домену знања, али утиче и на развој адекватних емоција према деци са сметњама у развоју. Није уочен ефекат на преференцију за рад са овом децом. Млађе генерације студената имају боље предзнање о инклузији и адекватније емоције.

Кључне речи: иницијално образовање васпитача, инклузија, ефекти, самопроцена оспособљености за рад.

* E-mail: lada.marinkovic@gmail.com

ПЕРЦЕПЦИЈА ДАРОВИТИХ УЧЕНИКА ИЗ УГЛА НАСТАВНИКА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА

Бојана Анђелковић Матејић*

Основна школа „Душан Појовић“, Белушић, Србија

Када се анализирају дефиниције у домену инклузивног образовања, уочљиво је да се инклузивно образовање дефинише као могућност школе да обезбеди квалитетно образовање свој деци, без обзира на њихове различитости. У оквиру концепта инклузивног образовања, једнако је важно адекватно посветити пажњу и даровитим ученицима. Управо због тога, циљ рада био је да се испита на који начин наставници и стручни сарадници основних школа перципирају даровите ученике. Разматрана су питања која се односе на идентификацију даровитих ученика, као и на педагошке стратегије које примењују у раду са даровитим ученицима. У раду је коришћен дескриптивни научно-истраживачки метод. Резултати су показали да највећи број испитаних стручних сарадника даровите ученике идентификује путем резултата на тесту за испитивање првака (ТИП 1), док са друге стране највећи број испитаних наставника даровите ученике уочи кроз висока постигнућа и залагање на самим часовима. Као најзаступљеније стратегије у раду са даровитим ученицима, испитаници наводе примену различитих техника учења, мапа ума, проблемских и истраживачких задатака. Добијене импликације указују на опажање и идентификацију даровитих ученика од стране наставника и стручних сарадника, као и на адекватан васпитно-образовни рад са њима, у оквиру различитих врста и облика наставног рада, у функцији позитивног развоја деце.

Кључне речи: даровитост, ученици, наставници, стручни сарадници, перцепција.

* E-mail: bojanaandjelkovic91@gmail.com

ПРИМЕР СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА НАСТАВНИКА ПРИМЕНОМ МЕТОДОЛОГИЈЕ ФАД

Лејла Кафеџић* и Сандра Бјелан-Гуска

Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву, Босна и Херцеговина

Битан предуслов за инклузивно васпитање и образовање је темељна припрема у току иницијалног образовања, али и стручно усавршавање наставника на свим нивоима образовања. Различитим истраживањима је потврђено да већини наставника недостају компетенције за рад у инклузивној школи. Циљ рада је да се представи пример реализације стручног усавршавања применом ФАД методологије, као и резултати евалуације реализоване обуке. У раду су кориштене: метода теоријске анализе, дескриптивна метода и сервеј метод. Коришћено је посматрање са учествовањем, фокус група и интервјуисање, те у складу са тим: упитник, евалуациони лист и водич за фацилитацију. У обуци је учествовала група од 64 наставника. Анализа процеса реализације обуке је, између осталог, показала: да се квалитетна обука наставника може реализовати применом мултимедијалних модула у школама у БиХ; да је свим наставницима неопходно пружити континуирано квалитетно и потребама усмерено стручно усавршавање; да су учесници задовољни реализованом обуком и да су спремни и даље да се образују на пољу инклузивног васпитања и образовања применом ФАД методологије. Овим обликом стручног усавршавања се превазилазе организациона и просторна ограничења, омогућава учесницима одабир времена, места и начина за рад на модулима, осигурава активни ангажман учесника у суконструкцији знања, ствара претпоставка за непосредну примену наученог на обуци у наставном раду и прилика за рефлексију на сопствени васпитно-образовни рад.

Кључне речи: инклузивно васпитање и образовање, наставник, целоживотно учење, мултимедијални модули.

* E-mail: lejla.kafedzic@pedagogijaffsa.com

ИНИЦИЈАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ НАСТАВНИКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Наташа Бировљев*

ОШ „Гаврило Принцип“, Земун, Србија

Бранка Јемуовић

ОШ „Бора Сиданковић“, Београд, Србија

Олица Радовановић

Завод за јавно здравље „Тимок“, Зајечар, Србија

Миодраг Велојић

Самостални истраживач (доктор демографије), Србија

Иницијално образовање наставника подразумева први степен у едукацији наставника за професију коју ће обављати у будућности. Овим образовањем будући наставници добијају специфична знања, вештине и развијају способности за обављање наставничког посла. Циљ овог рада је анализа програма наставничких факултета у Републици Србији и окружењу, са аспекта оспособљености наставника за рад са ученицима којима је потребна додатна подршка у образовању. Предмет рада су курикулуми природноматематичких факултета у Републици Србији. Метод рада је компарација. Анализирани су садржаји и исходи наставних предмета који за циљ имају едукацију ученика којима је потребна додатна подршка у образовању. Извршена је анализа потребних знања и вештине које студенти различитих факултета добијају иницијалним образовањем, а примениће у свом будућем раду. На основу извршених анализа утврђени су недостаци у постојећем иницијалном образовању наставника и могућности за њихово превазилажење. Препоруке за образовни систем Републике Србије односе се на увођење предмета са инклузивном тематиком у иницијално образовање наставника на факултете на којима до сада нису заступљени. Такође, неопходно је увођење наставне праксе на факултетима где она није била заступљена и повећања дужине трајања наставне праксе у образовно-васпитној установи.

Кључне речи: иницијално образовање наставника, курикулум, образовне препоруке.

* E-mail: natasabirovljev@yahoo.com

ОСНАЖИВАЊЕ ПЕДАГОШКОГ КАДРА ЗА ТРАНЗИЦИЈУ ДЕЦЕ У ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Отилиа Велишек-Брашко*

Медицински факултет, Универзитет у Новом Сагу, Србија

Бојана Пркосовачки Перић

Висока струковна школа за образовање васпитача, Нови Сад, Србија

Проблем транзиције деце у контексту инклузије са једног нивоа образовања на наредни, почевши од предшколског узраста па до уписа у средњу школу, свеprisутан је у досадашњој пракси. Разлог томе могла би бити чињеница да не постоје осмишљени и организовани облици подршке између наведених нивоа образовања. За разматрање ове тематике у Републици Србији, значајна су искуства држава у региону и шире, инострани примери добре инклузивне праксе, а првенствено су значајна искуства на пољу образовних и инклузивних политика, модела реализације инклузије и већ примењени механизми у процесу транзиције у инклузивном образовању. Наставак инклузивног образовања потребно је да буде системски организован процес. Образовање, социјализација, развој и учење се не завршава са завршетком једног нивоа васпитања и образовања, нити инклузија стаје завршетком одређеног нивоа образовања. Неопходно је да се развије инклузивна култура, политике и праксе у предшколским установама, основним школама, и исто тако, у средњим школама и на нивоу високог образовања. У раду је приказана компаративна анализа транзиционог периода у неколико држава у Европи, Северној Америци и Аустралији. Резултати истраживања указују на сличности и разлике у процесу транзиције интернационалне перспективе. У закључку су дефинисани механизми у планирању транзиције, који доприносе оснаживању педагошког кадра у овом процесу.

Кључне речи: педагошки кадар, транзиција, нивои образовања, план транзиције.

* E-mail: otilia.veisek@gmail.com

ОБРАЗОВНО РЕЛЕВАНТНЕ СОЦИО-КУЛТУРНЕ ОДЛИКЕ МЛАДИХ ИЗ НЕХИГИЈЕНСКИХ НАСЕЉА

Сања Грбић*

докторант на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду

Сара Ристић

мастер студент на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду

Марко Томашевић

часопис „Лицеулице“, Београд

Млади из нехигијенских насеља (МНХН) узраста 15 до 20 година су специфична група чији су припадници због депривираних животних услова и другачијих културних одлика најчешће ван система обавезног образовања. Циљ овог истраживања било је упознавање ових услова и одлика МНХН и прилагођавање образовних програма у складу са њима. Тиме би вероватноћа успешног усвајања знања и вештина била већа, а последично и равноправно учествовање МНХН у друштву. Упитником са затвореним питањима са вишеструким одговорима операционализовани су аспекти културе релевантни за образовни процес и одлике протока информација. Попунило га је укупно 148 младих из опште (МОП) и таргетиране популације. Примењене су мере дескриптивне статистике (фреквенце и проценти). Показало се да МНХН цене топлину и равноправност, али су склонији прихватању ауторитета и строгости у различитим типовима интерперсоналних односа. Осим тога, имају израженије колективистичке (спрам индивидуалистичких) вредности, оријентацију на будућност (спрам садашњости), унутрашњи локус контроле (спрам спољашњег) и сличан однос према правилима као МОП. МНХН се, за разлику од МОП, о личним стварима најчешће не поверавају никоме, а када то чине информације деле са пријатељима. Ови налази упућују на специфичности МНХН које изискују другачије едукативне програме и указују на специфичну форму и садржај која би МНХН донела највише користи.

Кључне речи: млади из нехигијенских насеља, социо-културне одлике, неформално образовање, прилагођавање образовања, маргинализоване групе.

* E-mail: sanjaaaaa5@gmail.com

РЕАЛИЗАЦИЈА ИНКЛУЗИВНОГ
ОБРАЗОВАЊА У ПРАКСИ:
МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА

ПОТРЕБЕ СТУДЕНАТА С ИНВАЛИДИТЕТОМ У ПРОЦЕСУ ТРАНЗИЦИЈЕ – ОД ОБРАЗОВАЊА ДО ТРЖИШТА РАДА

**Лејла Хоџић*, Мерима Зукић, Лејла Кафеџић, Сандра Бјелан Гуска
и Сњежана Шушњара**

*Одсјек за педагогију, Филозофски факултет, Универзитет у Сарајеву,
Босна и Херцеговина*

Транзиција од високошколских институција до тржишта рада је за особе с инвалидитетом отежана бројним препрекама, а могу бити различитог карактера: законска легислатива, предрасуде, стереотипи, физичке баријере и сл. Рад представља резултате анализе потреба студената с инвалидитетом у контексту прелаза из образовног у свет тржишта рада. Анализа је обављена у оквиру Ерасмус+ Транс2Ворк пројекта, чији је циљ јачање сарадње између универзитета и послодаваца у процесу транзиције. Кориштени инструмент садржи 21 честицу а узорак је чинило 57 евидентираних студената с инвалидитетом Универзитета у Сарајеву. Студенти сматрају да студиј доприноси развоју вештина потребних за тржиште рада, али наводе и да је та припрема недостатна с обзиром да износе потребу за додатном обуком која би их оспособила за тржиште рада. Најважнијом ставком у смислу очекивања од послодаваца, студенти износе осигуравање приступачности објеката и просторија као и осигуравање нове или прилагодба постојеће опреме у складу са специфичностима инвалидитета. Студенти изражавају и спремност равноправног суделовања у радним задацима што указује на њихово самопоуздање и самопоштовање. Студенти с инвалидитетом се перципирају конкурентнима у процесу запошљавања, али сматрају и да је нужна континуирана подршка високошколских институција те адекватна припрема радног окружења за њихово прихватање.

Кључне речи: студенти с инвалидитетом, транзиција, образовање, тржиште рада.

* E-mail: lejla.hodzic@ff.unsa.ba

ПОЛИТИКА И ПРАКСА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Никоleta Гутвајн*

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

У Србији је 2000. године започела опсежна реформа система образовања, која је поставила оквир и смернице у складу са општим правцем развоја система образовања у оквиру Европске уније. У раду се разматрају постојећа законска регулатива и истраживања у области инклузивног образовања у Србији са циљем да се укаже на важност резултата истраживања у трагању за оптималним решењима у процесу унапређивања образовних политика и школске праксе. Резултати анализе показују да законодавни и стратешки оквир представљаваљају основу за равноправно укључивање и приступ квалитетном образовању за сву децу, али и да постоје бројни проблеми и дилеме са којима се наставници и васпитачи суочавају у процесу реализације инклузивног образовања. Кључне препреке за успешну реализацију инклузивног образовања у Србији представљају: (а) декларативно прихватање или одбијање нових образовних приступа и модела од стране наставника и васпитача, (б) неадекватна професионална припремљеност и негативна самопроцена професионалне компетентности васпитача и наставника за рад са децом која имају сметње у развоју, (в) одсуство адекватне сарадње, тимског рада и стручне подршке у раду са ученицима, (г) неповољан статус наставничке професије у друштву, (д) неадекватни организациони услови рада, (ђ) неразумевање и нереална очекивања родитеља. Како би се унапредио процес имплементације и постизали бољи ефекати инклузивног образовања потребно је организовање разноврснијих програма стручног усавршавања запослених у образовању, обезбеђивање финансијске подршке и квалитетнијих услова рада у школским и предшколским установама, умрежавање институција, стручњака, родитеља и локалне заједнице, као и пружање стручне подршке.

Кључне речи: инклузивно образовање, образовне политике, унапређивање квалитета образовања.

* E-mail: gutvajnikoleta@gmail.com

СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ У ФУНКЦИЈИ ЕФИКАСНЕ ДИФЕРЕНЦИРАНЕ ПОЧЕТНЕ НАСТАВЕ МАТЕМАТИКЕ У ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Сандра Милановић*

Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, Јагодина, Србија

Весна Миленковић

ОШ „17. октобар“, Јагодина, Србија

Циљ савремене школе је да се сваки ученик максимално развија. Увођење иновација у наставу морају бити осмишљене тако да побољшавају ефекте наставе. Инклузивно образовање, као образовна иновација, има за циљ да помогне учитељима у припремању наставе у којој ће се уважавати индивидуалне карактеристике ученика у овом раду код даровитих ученика. Овај рад посвећен је аспектима функционалног коришћења диференцираних спорстких активности у почетној настави математике. Ради јаснијег сагледавања поменуте теме и њеног значаја у настави, најпре сагледавамо природу наставе математике и физичког васпитања, могућност корелације ова два наставна предмета, појам диференциране наставе и инклузивно образовање. На основу спроведене анкете код учитеља дошли смо до података да се мало поклања пажња даровитој деци. У раду смо дали предлог и пример диференцирање задатака на три нивоа за даровите ученике. Значај овог рада огледа се у томе што указује на важност и потребу диференцирања садржаја напредног нивоа.

Кључне речи: диференцирана настава, корелација, инклузија, почетна настава математике, физичко васпитање.

* E-mail: sandramilanovic77@gmail.com

ПРИЛАГОЂАВАЊЕ ЕКСПЕРИМЕНАТА ИЗ ОБЛАСТИ ЕЛЕКТРИЦИТЕТА ЗА СЛЕПЕ И СЛАБОВИДЕ УЧЕНИКЕ

Јуриј Марусиг*

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

Увођење инклузије у основну школу је основа нашег будућег друштва. Процес инклузије интегрисан је у свеобухватан образовни систем. Наставници морају бити свесни личних потреба сваког ученика. Ово исто важи и за слепу и слабовиду децу, која су укључена у редовне наставне процесе у Словенији. Истраживање прилагођавања наставе слепој и слабовидој деци фокусира се на физичке експерименте. Императив истраживања је да слепа и слабовида деца могу независно изводити експерименте и увођење квалитетне инклузивне климе у учионицу. Једно од најобимнијих поглавља из физике у деветом разреду је поглавље о електричној струји и напону. Наставни план овог поглавља реализује се највећим делом кроз увођење експеримената. Експерименти су засновани на електричној струји, која је повезана са електричним потрошачима, најчешће сијалицама. Слепа и слабовида деца имају проблема да уоче светлост, и стога је неопходно увести квалитетна прилагођавања, која уместо сијалице употребљавају неки облик детекције додиром. Прилагођавања су неопходна и за друге електричне елементе. Резултати овог истраживања показују напредак у знању физике слепе и слабовиде деце.

Кључне речи: инклузија, деца са посебним потребама, слепа и слабовида деца, физички експерименти у основној школи.

* E-mail: jurij.marussig@gmail.com

СПЕЦИЈАЛИЗОВАНА НАСТАВНА ПОМАГАЛА ЗА ДЕЦУ ОШТЕЋЕНОГ ВИДА

Аксиња Кермаунер* и Јања Плазар

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

Инклузија ученика са посебним потребама је предност, али само уколико сви ученици имају једнаке улоге у учионици. Стога, ученицима су потребни прилагођена помагала, методе и приступи који ће им помоћи да достигну исте образовне стандарде. Један од најважнијих фактора за децу са посебним потребама је свакако широк спектар прилагођених наставних помагала. Ово истраживање фокусира се на дизајнирање и израду таквих помагала која би се могла одмах направити и употребљавати свакодневно у учионици, насупрот специјалним, високотехнолошким образовним уређајима. У нашем истраживању, вршена је евалуација прилагођених наставних помагала за децу оштећеног вида у основној школи на следећим часовима: математика, словеначки језик, познавање природе, физика, биологија, енглески језик, ликовно, историја и географија. Пракса показује да новоразвијена наставна помагала значајно доприносе бољем разумевању предмета, укључујући и побољшање знања ученика без посебних потреба. Стога су прилагођена наставна помагала корисна и за све ученике у инклузивној учионици.

Кључне речи: инклузија, специјализована наставна помагала, деца оштећеног вида, основна школа.

* E-mail: aksinja.kermauner@gmail.com

МЕТОДЕ АКТИВНЕ НАСТАВЕ У ХРВАТСКИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

Марина Ђурановић*, Невенка Марас и Горан Лапат

Училишњски факултет, Универзитет у Загребу

Многе европске земље незадовољне су својим образовним системима. Република Хрватска није изузетак. Уколико не дође до фундаменталних промена у школама, Хрватска неће моћи да опстане у данашњем друштву. Први корак је промена начина на који људи перципирају и мисле о образовању, тј. окретање према методама активне наставе и инклузивном образовању. Методе активне наставе су окренуте ка ученику, што значи да ученици активно учествују у грађењу сопственог знања. Инклузивно образовање засновано је на праву на квалитетно образовање за све ученике, као и на подједнаком учешћу свих ученика у наставним процесима што је омогућено методама активне наставе. Пошто је један од елемената инклузивног образовања промена приступа ка настави, циљ овог рада је да испита учесталост примене метода активне наставе у одређеном броју школа у Хрватској. Истраживање ће укључити 280 наставника из 11 основних школа у Републици Хрватској. Упитник ће имати 15 тврдњи, а наставници ће процењивати у ком се ступњу слажу са њима на петостепеној скали Ликертовог типа. Овај рад ће испитати разлике у проценама наставника према годинама радног искуства, квалификацијама и раду у основној школи. Резултати ће служити као показатељ и подстицај одређеним групама наставника да треба у већој мери примењивати методе активне наставе.

Кључне речи: методе активне наставе, школа, ученик, наставник.

* E-mail: marina.duranovic@ufzg.hr

СОЦИО-ПЕДАГОШКИ ПРИСТУП РАЗЛИЧИТОСТИ У ОБРАЗОВАЊУ: КОМПАРАТИВНО ИСТРАЖИВАЊЕ У ТРИ ДРЖАВЕ

Едина Никшић Ребихић*

*Дејарџман педагозије, Филозофски факултет, Универзитет у Сарајеву,
Босна и Херцеговина*

Ставови појединаца и друштва према ово друштвеном феномену нису униформна. Развој инклузивне културе у оквиру једне заједнице директно је у вези са друштвеним контекстом и свешћу појединаца. Циљ овог рада је да открије колико су наставници и ученици у различитим земљама спремни да прихвате ученике са сметњама у развоју, и какве су њихове могућности да побољшају инклузију. Фокус овог рада је да размотри друштвени контекст, искључујући правне регулативе и материјалне изворе, а укључујући сегмент хуманости у свој педагошки и етички оквир. Истраживање је спроведено у БиХ, Србији и Финској, и испитивало је ставове ђака и наставника о инклузији деце са сметњама у развоју у редовне школе. У покушају да се добију одговори на ова питања, применили смо компаративну методу и технику анкете на узорку од 30 наставника и 150 ученика. Резултати су показали да су наставници у Финској имају више воље да раде са ђацима који имају сметње у развоју од наставника у остале две државе. Резултати су такође показали да су ученици у две балканске државе приказали виши ступањ прихватања и толеранције према својим школским друговима са сметњама у развоју. Овај рад сугерише начине за стварање позитивних ставова према инклузији ученика са сметњама у развоју у редовне школе, као што је увођење стручњака и асистената за рад са ученицима који имају посебне потребе.

Кључне речи: ђак, наставник, спремност/вољност, инклузија, ђаци са сметњама у развоју.

* E-mail: edina.niksic@ff.unsa.ba

КВАЛИТЕТ ПРАКСЕ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

**Оливера Рашиќ-Цаневска*, Наташа Станојковска-Трајковска,
Александра Каровска- Ристовска и Маја Филиповска**

*Институт за специјално образование и рехабилитацију,
Филозофски факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Македонија*

Инклузивно образование је начин размишљања и поступања који демонстрира универзално прихватање, и осећај припадности, свих ученика. Показатељи инклузивних школа су организовани у 5 димензија. Циљ истраживања је да одреди праксе инклузивног образовања у редовним школама у Републици Македонији кроз показатеље квалитета инклузије и утврди да ли школе испуњавају услове за рад са раличитим ученицима. Метода коју смо користили је дескриптивна анализа, а подаци су прикупљени анектирањем, док је инструмент био упитник *Показатељи квалитета инклузије у школама*. Резултати истраживања показују да је у већини школа (44,4%) подршка и активно учешће у пружању вођења, усмеравања и политика у складу са филозофијом инклузије у развоју, 40,5% наставника већ је почело да планира прилагођавање за ученике са сметњама у развоју у складу са индивидуалним наставним плановима, а 46,5% је већ почело да планира измене у циљевима наставног плана и наставним инструкцијама за ученике са сметњама у развоју. Неповољан налаз указује да 61,4% школа не користи помоћне технологије за ђаке са посебним потребама у учионици, што је неопходно како би се омогућило њихово учешће у задатим активностима. Иако има подручја где је неопходно уложити додатне напоре, генерално гледано, укупни резултати показују позитивне тенденције у стварању инклузивне праксе у редовним школама у Републици Македонији.

Кључне речи: показатељи квалитета, инклузивна пракса, деца са посебним потребама.

* E-mail: oliverarasic@zf.ukim.edu.mk

НАЧИНИ ПОДСТИЦАЊА УЧЕНИКА РАЗЛИЧИТИХ ПОСТИГНУЋА

Душица Малинић*

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

У раду настојимо да одговоримо на питање како наставници мотивишу ученике различитих постигнућа на активан однос према учењу. Питање је подстакнуто чињеницом да се постигнуће доводи у везу са способностима и мотивацијом ученика, присуством/одсуством тешкоћа у учењу и понашању, као и са начином рада наставника. Одговори који се анализирају настали су као продукти групног рада на обукама реализованим кроз акредитовани програм сталног стручног усавршавања наставника под називом *Наставник као креатор климе у одељењу*. Узорак је чинило 180 наставника који су у групама од 4-6 чланова дискутовали о начинима на које подстичу ученике на учење и активну партиципацију на часу. Усаглашене одговоре су записивали и саопштавали их осталим групама што је представљало основу за даљу дискусију. За потребе овог рада анализирали смо њихове одговоре применом индуктивне тематске анализе садржаја. Резултати су показали да су најфреквентније три категорије одговора: (1) примена одређене методе или облика рада (најчешће групног), (2) корелација наставних садржаја са искуством ученика из свакодневног живота и (3) похваљивање и награђивање ученичког напретка. Ретко су заступљени одговори који указују на диференцирани приступ у настави (на пример, коришћење задатака различите тежине, стварање услова за откривање очуваних потенцијала и испољавање талената), што представља основу за инклузивно образовање. Да би се обезбедила инклузивност у школама и створили услови да свако дете остварује постигнуће у складу са својим потенцијалима, наставницима је потребно додатно оснаживање у коришћењу поступака којима могу то и да подрже.

Кључне речи: подстицање, наставник, диференциран приступ, постигнуће.

* E-mail: malinic.dusica@gmail.com

ВЕРБАЛНО ПАМЋЕЊЕ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Емилија Лазаревић**Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија*

Истраживачки налази многих аутора утврдили су везу између обима и квалитета развијености вербалног памћења са успехом у усвајању вештине читања и писања. У овом раду ће бити представљени резултати прве фазе лонгитудиналног истраживања о повезаности нивоа развоја говорно-језичких, фонолошких и општих когнитивних способности на предшколском узрасту са успехом у усвајању читања и писања на школском узрасту. Конкретно, у раду ће бити приказан део истраживања чији је циљ био да се испита квалитет развијености непосредног и одложеног вербалног памћења деце предшколског узраста. Узорак је пригодног типа и обухватио је децу предшколског узраста (N=65). Процена вербалног памћења обављена је применом Теста за испитивање вербалног памћења (С. Владисављевић). Добијени налази указују на изнад просечну развијеност непосредног и одложеног вербалног памћења испитиване деце. Такође је установљено постојање статистички значајних полних разлика по питању квалитета развијености непосредног и одложеног вербалног памћења у корист девојчица. Добијени подаци ће бити корелирани са успехом у усвајању читања и писања ове деце у првом и другом разреду основне школе, чиме се пружа могућност утврђивања предиктивне моћи овог конструкта на успех у усвајању читања и писања. Рано препознавање проблема читања и писања омогућава примену раних интервенција на плану стимулативног и превентивног рада код деце предшколског узраста.

Кључне речи: непосредно и одложено вербално памћење, деца предшколског узраста, поремећаји читања и писања.

* E-mail: elazarevic@ipi.ac.rs

ОБРАЗОВАЊЕ КАО ПОКРЕТАЧ ДЕМОКРАТИЗАЦИЈЕ: АНАЛИЗА ПРАВНОГ И СТРАТЕШКОГ ОКВИРА ЗА ИНКУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Тара Ђелић*

Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Србија

Циљ овог истраживања је да истакне у коликој мери је Република Србија законски и стратешки спремна да успешно реализује инклузивну наставу у пракси. Инклузивно образовање у Србији почело је да се развија заједно са и као последица процеса приступања Европској унији, те свеукупног процеса демократизације Србије. Међутим, захтев за примену инклузивног образовања није ствар политичке воље већ пре свега међународних норми прихваћених много пре потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању Европској унији. Скуштина СФРЈ, а касније и Република Србија, усвојила је Конвенцију о правима детета 1990. и тиме се обавезала да међународне захтеве и стандарде спроведе на националном нивоу, најпре тиме што ће свој законски оквир ускладити са датом Конвенцијом, а затим и предузети све мере како би се усвојене законске норме огледале и у самој пракси. Квалитативним упоређивањем законског садржаја, односно усклађености међународних захтева, пре свега Конвенције о правима детета, и националних закона, дато истраживање приказује који кораци јесу до сада успешно предузети, а које тек треба предузети како би инклузивна настава постала један од истакнутих приоритета реформе у образовању. Очекује се да се у закључцима овог истраживања изнесу налази релевантни за унапређење образовних политика и повећање видљивости проблема инклузије у стратешким документима Републике Србије.

Кључне речи: инклузивно образовање, Конвенција о правима детета, међународни стандарди, национални оквир, стратешки и акциони план.

* E-mail: tara.djelic@gmail.com

ОБРАЗОВНЕ АСПИРАЦИЈЕ И МЕСТО СТАНОВАЊА

Младен Радуловић*

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија

Полазећи од разумевања инклузивног образовања као оног које омогућава једнаке шансе за успех свим ученицима, истраживањем смо покушали да испитамо у којој мери образовни систем Србије успева да укључи ученике из различитих делова земље. Занимало нас је да ли су деца из мањих места у једнакој мери укључена у образовни систем као деца из већих градова. Анкетним истраживањем је обухваћено 1973 ученика завршних година из 100 средњих школа. Као показатељ укључености детета у образовни систем посматране су његове образовне аспирације, тј. највиши ниво образовања који жели да оствари (1. средња школа; 2. висока струковна школа; 3. основане студије; 4. постдипломске студије). Ученички одговори су разврстани у 4 групе сходно њиховом месту становања (1. насеља величине до 3000 становника; 2. мали градови, величине до 50000 становника; 3. већи градови и регионални центри; 4. Београд). Резултати су показали да је да је међу ученицима из насеља величине до 3000 становника избор средње школе као највишег образовног нивоа израженији него код осталих ученика (24% њих не намерава даље образовање након средње школе, наспрам 13% ученика из малих градова и 11% ученика из већих градова и Београда). Са друге стране, постдипломске студије намерава да похађа чак 43% Београђана, а свега 22% ученика из најмањих насеља. Може се закључити да образовни систем Србије не успева да заинтересује и у себе у истој мери укључи различите ученике, те се чини да је за инклузивност нужна радикална промена образовног и ширег друштвеног система.

Кључне речи: образовне аспирације, инклузивно образовање, село, град, социологија образовања.

* E-mail: mladjaradulovic89@gmail.com

УЛОГА ПЕДАГОШКОГ АСИСТЕНТА У РЕАЛИЗАЦИЈИ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Иван Миловановић*

ОШ „Јоца Милосављевић“, Јагодина, Србија

У раду се дефинишу и описују активности и задаци које обавља педагошки асистент у једној основној школи у раду са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка, као и са наставницима и родитељима тих ученика и другим учесницима наставног процеса у школи и окружењу школе. Истраживање је концепирано као студија случаја улоге педагошког асистента у ОШ „Јоца Милосављевић“ у Багрдану. Спроведено је путем интервјуа са укупно једанаест учесника образовно-васпитног процеса и анализом доступне школске и педагошке документације. Улога педагошког асистента је посматрана према дефинисаним компонентама и показатељима: помоћ ученицима, помоћ наставницима, сарадња са родитељима и успостављање сарадње и процедура. Анализа резултата показује да је доминатна улога педагошког асистента у посматраној школи директан рад са ученицима, односно пружање подршке у учењу и социјално-емоционалним односима, индивидуално или групи ученика. Најмање присутна активност је успостављање и развијање сарадње са установама и организацијама у локалној средини. Резултати истраживачког рада могу бити употребљени за унапређивање улоге педагошког асистента у раду са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка у посматраној школи, али и шире, за унапређивање квалитета и праведности образовно-васпитног система Републике Србије кроз развијање улоге педагошког асистента.

Кључне речи: педагошки асистент, основна школа, додатна образовна подршка, унапређивање квалитета образовања и васпитања.

* E-mail: ivan.ucitelj@gmail.com

ПОДСТИЦАЊЕ СОЦИЈАЛНОГ
РАЗВОЈА ДЕЦЕ У КОНТЕКСТУ
ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

ПОДРШКА ПОРОДИЦИ И РЕСУРСИ ЗА ДЕЦУ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У РЕДОВНИМ ВРТИЋИМА

**Наташа Станојковска-Трајковска*, Оливера Рашић-Цаневска,
Александра Каровска-Ристовска**

*Институти за специјално образование и рехабилитацију, Филозофски факултет,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија*

Софија Георгиевска

*Институт за социјални рад и социјалну психологију, Филозофски факултет,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија*

Тренд инклузивног образовања у земљи увелико је присутан и у предшколским институцијама. Ово истраживање има за циљ да покаже који су ресурси доступни породици и ко пружа највећу подршку породицама деце са сметњама у развоју у предшколским институцијама. Као део овог истраживања сакупили смо информације од родитеља 37 деце са сметњама у развоју која похађају вртиће у Битољу и Велесу. Процењено је да је највећи број учесника у истраживању има подршку својих партнера. Такође, процењено је да су вртићи ресурс који игра важну улогу у животима деце са посебним образовним потребама и њихових породица. Од свих расположивих ресурса време које они проводе са својом децом је најважнији, као и финансијска средства које се употребљавају за њихове дневне потребе и третмане. Резултати су супротни од очекиваних, породични ресурси и подршка нису повезани иако је било очекивано да ће се ти ресурси употребљавати за побољшање и развој подршке. Ови резултати су показали да се развојем подршке ресурси смањују. Породицама деце са посебним образовним потребама потребно је више психолошке подршке и саветовања, психосоцијалне и образовне подршке у постизању својих права на пољу социјалне заштите, као и већа подршка локалне заједнице.

Кључне речи: деца са посебним потребама, вртић, подршка породици, породични ресурси.

* E-mail: natasa.stanojkovska@zf.ukimedu.mk

МИРОР НЕУРОНИ КАО СУШТИНСКИ СУПСТРАТИ ИНКЛУЗИЈЕ

Јанез Дробнич*

Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

Људски развој био би незамислив без способности за учење путем посматрања понашања других људи. Током процеса друштвеног учења, неурони огледала, који омогућавају ефикасно друштвено учење, од суштинског су значаја и имају значење у контексту инклузивних ситуација приликом учења. Стога, поставља се питање где би требало ставити ученике са посебним потребама како би постигли највиши могући ниво социјалних вештина и академског знања. Анализирали смо, сумирали и објединили открића истраживача на пољу неурона огледала и спојили их са нашим открићима студије о друштвеној интеграцији ученика са посебним потребама у редовне образовне процесе. Наша кључна открића говоре да како би се постигао највиши могући ниво друштвених и академских ефеката на ученике, неопходно је омогућити широку (инклузивну и различиту) заједницу ученика. На основу ових открића, можемо организовати састав одељења, односно, утврдити како да распоредимо ученике са посебним потребама или недостацима како би се задовољио критеријум одговарајућег ступња различитости и максималних постигнућа у учењу. Открића у нашој анализи заступају значај друштвене интеграције ученика са посебним потребама и неопходност њиховог укључивања у сва доступна окружења за учење кроз инклузију.

Кључне речи: мирор неурони, друштвено учење, инклузија, знање, деловање.

* E-mail: janez.drobnic@pef.upr.si

БИОЛОШКИ И ЕКОЛОШКИ ПОЈМОВИ У СВАКОДНЕВНОМ ЖИВОТУ РОМСКЕ ДЕЦЕ

Даринка Киш-Новак*, Горан Лапат и Марија Хегедуш-Јунгвиртх

Училишњски факултет, Универзитет у Загребу, Хрватска

Када посматрамо начин живота у ромским насељима, где домаћинства немају приступ чистој води нити канализацију, може се опазити њихова значајна свест о значају заштите екосистема чије тренутно стање прети многим, у највећој мери паразитским или инфективним болестима које могу имати и карактер епидемије. Низак ступањ њиховог образовања и писмености представља један од главних узрока због којих у њиховом вредносном систему образовање није ни најмање цењено. Права сваке особе, укључујући и Рома, подразумевају и право на здраву животну средину. Деца ромске националности требало би да стичу знања о животној средини кроз образовање, почевши од предшколског узраста, што би створило добру основу за развој сести о значају заштите животне средине и њиховог здравља. У овом раду бавимо се проценама знања о биолошким и еколошким појмовима који се користе у предшколском образовању и у нижим разредима основне школе као основа за било коју другу активност која за циљ има промовисање здраве (ко)хабитације са природом. Подаци су прикупљани кроз разговор са 32 учесника и анализирани коришћењем квалитативне методе. Употреба појединих појмова подразумева препознавање и идентификацију многих углавном домаћих врста биљака и животиња, биотопи (станишта), биоценоза и екосистеми из најближег окружења. Недовољно познавање хрватског језика представља препреку. Добијени резултати указују на неопходност едукације о заштити животне средине што би ромској деци било корисно касније у животу.

Кључне речи: основно образовање, рано образовање, ученици ромске националности, здравље.

* E-mail: dkisnova@gmail.com

ЗНАЧАЈ ОРАЛНЕ ПРАКСИЈЕ КОД ДЕЦЕ СА АРТИКУЛАЦИОНИМ ПОРЕМЕЋАЈИМА

Душанка Матић*

Независни истраживач, Београд, Србија

За правилну артикулацију гласова једног језика неопходна је развијеност орално-моторних вештина, које представљају саставни део моторног развоја деце. Орално-моторне вештине су значајне, не само за комплексне артикулационе покрете у лингвалној фази, већ и у прелингвалном периоду јер омогућавају покрете дисања, сисања, жвакања и гутања. Зато је неопходно већ и на том стадијуму, развијањем ових покрета, стварати погодно тло за развијање комплексних артикулационих вештина. Циљ овог рада био је да, на основу анализе релевантних истраживања у области поремећаја артикулације, укажемо на значај оралне праксије за развој продукције гласова код деце. На основу значајног броја истраживања можемо закључити да деца са артикулационим поремећајима имају слабије резултате приликом испитивања оралне праксије од деце уредног говора. Педагошка и психолошка вредност ових налаза је у подизању свесности о значају ране интервенције и превенције различитих потешкоћа. С тога је неопходно на најранијем узрасту предузимати мере како би се побољшао развој ових вештина. Увођењем чврсте хране у бебину исхрану она добија, не само хранљиве материје потребне за развој, већ и могућност да вежба мишиће меког непца, језика, образа и усана. У образовном систему се недовољно пажња посвећује овом проблему. Омитовање или неправилно изговарање неких гласова може довести до грешака у писању и самим тим утицати на школски успех. Са психолошког аспекта, дете са артикулационим поремећајем може искусити осећај стида, избегавати јавна излагања, постати предмет вршњачког исмевања, што може негативно утицати на развој самопоуздања код детета. Због тога образовање наставног кадра о препознавању ових и сличних развојних поремећаја и указивање на значај ране интервенције, може допринети позитивном развоју деце.

Кључне речи: орална праксија, развој говора, школа.

* E-mail: dusankamatic@hotmail.com

ДЕЧИЈА ИГРА У КОНТЕКСТУ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Анита Ерић*

ПУ „Нада Наумовић“, Крагујевац, Србија

Татјана Павловић и Бранка Станојевић

ПУ „Ђурђевдан, Крагујевац, Србија

Полазиште у овом раду јесте претпоставка да су деца у периоду раног развоја социјално компетентна за остваривање социјалних интеракција и кључна за пружање подстицаја деци са додатном подршком. Рад се бави разумевањем дечије перспективе и преспективе одраслих у контексту социјалног развоја. Циљ истраживања био је да се испита да ли деца перципирају као другачије дете са додатном подршком. Подаци су прикуљени кроз интервју са децом и упитник са васпитачима и родитељима. Укупно је интервјуисано 26 деце узраста од три до пет година и осам одраслих. Резултати истраживања су показали да се деца играју са свом децом и у групи издвајајући само најбоље другове и другарице. Деца су имала искуство у пружању помоћи или подршке другу или другарици. Деца су „дефинисала реч помоћ кад некоме нешто затреба, нешто му је потребно, да заједно виде или нешто ураде“. Помоћ се разуме искуључиво у контексту игре. Деца не виде „другачијост“ као одрасли. У средини која пружа сигурност свој деци, заједници која учи, родитељи и васпитачи као најважније издвајају: сарадњу, модел понашања и начин комуникације са децом. Импликације добијених резултата истраживања указују: да су деца компетентна за остваривање социјалних интеракција у инклузивном процесу, да су деца у раном развоју у периоду искуства да прихвате различитост и науче да живе са њом, а родитељи и васпитачи имају функцију праћења социјалног развоја детета са додатном подршком.

Кључне речи: игра, социјални развој, праћење, сарадња.

* E-mail: anita.eric72@gmail.com

ДОБАР ПЛАН СТИМУЛАЦИЈЕ – УСПЕШНА СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА

Јелена Перуновић Самарџић*

ЈПУ „Бамби“, Тивај, Црна Гора

Сам појам социјалног развоја и социјализације је повезан са интеракцијом са другом децом и одраслима. Иако се социјализација развија и тече током целог живота, њен најбурнији развој је у самом детињству. У нашој установи за децу која имају потешкоћа у привицавању на боравак у колективу у сарадњи са родитељима правимо индивидуални план стимулације на основу којег пратимо развој и одређујемо циљеве које треба постићи у неком временском периоду. За то смо сачинили посебну скалу која се показала као врло добра и учинковита. Истраживање које смо спровели у нашој установи односи се на одређени број деце која су имала потешкоћа у социјалном развоју и интеракцији са вршњацима. Направили смо индивидуалне планове стимулације за ту децу, а посебно се осврнули на социјални развој јер им је ту било потребно највише подршке. Циљ нам је био да се деца која заостају у социјалном развоју што боље уклопе у средину у којој бораве. Дошли смо до следећих резултата: деца за које су рађени индивидуални планови стимулације су напредовала у знатној мери у односу на оне који их нису имали. Та деца су почела да се истичу на неким пољима где су до тада њихове могућности биле на најнижем нивоу. Друга деца су их веома лепо прихватила и трудила се да им помогну у решавању неких задатака које су касније могли самостално да реше. Повећао им се фонд речи, почели су да поштују правила групе, престало је самоповређивање, постали су толерантнији, научили су да деле играчке и предмете са другом децом, да чекају свој ред, те да учествују у групним активностима. Намера нам је да у овом раду представимо на који начин долазимо до ефикасније социјалне инклузије деце којој је потребна наша подршка и да истакнемо важну улогу вршњачког учења у томе.

Кључне речи: социјални развој, компетенције, планови стимулације, вршњачко учење.

* E-mail: jelena_perunovic@yahoo.com

УЛОГА ВЕЗАНОСТИ ЗА ШКОЛУ У РАЗЛИЧИТОМ АНГАЖМАНУ ДЕЦЕ У ВРШЊАЧКОМ НАСИЉУ

Ана Алајбег*

докторанд на Училишњем факултету, Универзитету у Загребу, Хрватска

Соња Ковачевић

Филозофски факултет, Универзитету у Силици, Хрватска

Сњежана Нинковић

Независни истраживач

Вршњачко насиље један је од водећих проблема у школама у целом свету. Деца се у вршњачком насиљу могу наћи у различитим улогама (извршиоци, жртве, активни и пасивни помоћници, браниоци и посматрачи). Полазећи од Бронфреннбренерове теорије еколошких система, важну улогу у ангажовању деце у вршњачком насиљу имају и неки школски чиниоци. Стога је циљ овога рада био испитати однос везаности за школу и различитих улога деце у насиљу. У истраживању је учествовало 715 ученика седмих и осмих разреда из Републике Хрватске. Уз упитник општих података у истраживању су кориштене и адаптирана *Скала различитих улога деце у вршњачком насиљу*, као и *Скала везаности за школу*. Приликом обраде статистичких података коришћене су дескриптивна и корелацијска анализа. Утврђено је да највећи број деце себе перципира у улози браниоца, затим посматрача, жртве, пасивног помоћника, активног помоћника и најмање у улози извршиоца насиља. Испитаници су више предани извршавању школских обвеза, док је приврженост школи знатно нижа. Деца у улогама извршиоца, активног и пасивног помоћника, те посматрача мање су везана за школу, него деца у улогама жртве и браниоца. Закључујемо да се слабија везаност за школу негативно одражава на понашање детета према вршњацима. Стога налази овога рада могу послужити за израду школских превентивних програма, с нагласком на инклузивни приступ који подразумева уравнотежене интервенције према деци у различитим улогама, те побољшање интеракција између ученика, као и ученика и учитеља.

Кључне речи: различите улоге деце у вршњачком насиљу, везаност за школу.

* E-mail: anna.kekez@gmail.com

19TH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
"EDUCATIONAL RESEARCH AND SCHOOL PRACTICE"

**INCLUSIVE EDUCATION AS A FUNCTION
OF THE POSITIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN**

BOOK OF ABSTRACTS

Editors

Rajka Đević
Nikoleta Gutvajn
Sanja Grbić

December 16th, 2016
Teacher Education Faculty in Belgrade

PROGRAM COMMITTEE

President

Rajka Đević, PhD, Research Associate
Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Members

Danimir Mandić, PhD, Professor
Teacher Education Faculty, University of Belgrade, Serbia

Veljko Bandur, PhD, Professor
Teacher Education Faculty, University of Belgrade, Serbia

Nikolaj Mihajlovich Boritko, PhD, Professor
Volgograd State Socio-pedagogical University, Volgograd, Russia

Nikolaj Nikolaevich Malofeev, PhD, Academician
Institute of Correctional Pedagogy of the Russian Academy of Education, Volgograd, Russia

Ignazia Bartholini, PhD, Professor
Department for Culture and Society, University of Palermo, Italy

Ivan Prskalo, PhD, Professor
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

Milan Matijević, PhD, Professor
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

Lidija Cvikić, PhD, Assistant Professor
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

Janez Drobnič, PhD, Assistant Professor
Faculty of Education, University of Primorskem, Slovenia

Tina Shtemberger, PhD, Assistant Professor
Faculty of Education, University of Primorskem, Slovenia

Dejan Hozjan, PhD, Assistant Professor
Faculty of Education, University of Primorskem, Slovenia

Slobodanka Gašić-Pavišić, Principal Research Fellow
Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Milja Vujačić, PhD, Senior Research Associate
Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Emilija Lazarević, PhD, Principal Research Fellow
Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Nikoleta Gutvajn, PhD, Research Associate
Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Ivana Đerić, PhD, Research Associate
Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Dušica Malinić, PhD, Research Associate
Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Katarzyna Piórkowska, PhD, Senior Research Associate
Centre for the Development of Education, Warsaw, Poland

ORGANIZATIONAL COMMITTEE

Presidente

Danimir Mandić, PhD, Professor

General Secretary

Sanja Grbić, MA

CONFERENCE ORGANIZERS

INSTITUTE FOR EDUCATIONAL RESEARCH

Dobrinjska 11/3 · 11000 Belgrade · Serbia
www.ipi.ac.rs

TEACHER EDUCATION FACULTY, UNIVERSITY OF BELGRADE

Kraljice Natalije 43 · 11000 Beograd · Serbia
www.uf.bg.ac.rs

VOLGOGRAD SCIENTIFIC-EDUCATIONAL CENTER RUSSIAN ACADEMY OF EDUCATION

V. I. Lenina 27 · 400066 Volgograd · Russia
<http://vgpu.org/vnocrao>

FACULTY OF TEACHER EDUCATION, UNIVERSITY OF ZAGREB

Savska cesta 77 · 10000 Zagreb · Croatia
www.ufzg.unizg.hr

FACULTY OF EDUCATION, UNIVERSITY OF PRIMORSKEM

Cankarjeva 5 · 6000 Koper · Slovenia
www.pef.upr.si

Note. Presentations of the collaborators of the Institute for Educational Research are the results of their work on the projects “From Encouraging Initiative, Cooperation and Creativity in Education to New Roles and Identities in Society” (No. 179034) and “Improving the Quality and Accessibility of Education in Modernization Processes in Serbia” (No. 47008), financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia (2011–2016).

INTRODUCTION LECTURES

POSITIVE YOUTH AND CHILDREN DEVELOPMENT PARADIGM

Nada Polovina*

Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

The subject of inclusion of children with disabilities in primary schools is observed from the perspective of theoretical framework signified as “positive youth development”, with the aim of identifying possibilities for improving existing models of inclusive practice by connecting them with determinants of this new paradigm in comprehending development of youth and children. In the first part of the presentation, the results of an analysis of the situation in the field based on collecting relevant literature (reviewed papers published in scientific magazines) published on both international and local levels over the past 10 years, are presented. The results show that the development of inclusive education in various countries progressed at different pace but in the same direction – from education policies (based on international legal and strategic regulations) towards practice, and that convincing leading rhetoric and establishing binding frameworks of inclusive practice took over the place of thorough analyses of existing work models – the purpose of their implementation, real contributions, implications for the work of teachers. On the other hand, the mentioned literature review shows that analyses which include theoretical and conceptual inclusion frameworks are very rare, and that even long-existing models, such as the model oriented towards the whole school (the whole school approach), are not entirely articulated on a conceptual level. Misbalance between legal and managerial frameworks and conceptual and theoretical basis of inclusive practice leads to maintaining numerous dilemmas and uncertainties cause by often contradictory managerial imperatives, as well as tensions between various actors (educational authorities and schools, principals and teachers, parents and schools/teachers; teachers and children/child with disabilities; students with and without disabilities). Besides that, already mentioned misbalance obstructs raising awareness that this is a very complex field of work where there are significantly more problems than it has been acknowledged by legal and managerial initiatives.

In the second part of the presentation, key determinants of a comprehensive theoretical framework “positive youth development” which was created by a group of American authors (Richard Lerner, Peter Benson, Robert LeVine, William Damon, and others) at the end of the 20th and the beginning of the 21st century, based on the foundations of developmental system theories as a new paradigm in perceiving youth and children development. Central determinants and principles of theoretical framework, relevant for inclusive practice, are: (a) each child/young person has a unique potential (a capacity to develop/change and progress)

* E-mail: npolovina@ipi.ac.rs

which develops through positive learning experiences; (b) developmental affirmation of a child's potential occurs through changing the relationship child-environment, it's of vital importance to create conditions in the school environment (structural and human resources; various program options, support from teachers and peers) which enable children to positively connect (by participating and talking) with learning environment; (c) growth and development of a child are maximized when there's and orchestrated two-way relationship between a child and environment, that is a child's potentials and environmental possibilities; (d) an educational context is a framework through which, apart from knowledge established by a school program, numerous functionally valuable behaviors are built (competencies, character, confidence, capacity to connect with others and care for others) beneficial for a person and the environment they live in (reasoning, learning about possibility to change oneself, about relationships with others, about setting goals, etc.); (e) the emphasize is put on prevention and strategies whose essence is to "neutralize" development of risky behaviors (such as discrimination, violence) by focusing on supporting functionally desirable behaviors and positive experiences.

The third part of the presentation sheds light on and concretizes possibilities of implementing theoretical framework "positive youth development" in the context of inclusion by means of analyzing practices of inclusive and individually adjusted education in primary schools in Norway – a country that is well ahead in promoting the viewpoint and the approach known as "one school for all".

Keywords: child-environment relationship, educational context, positive learning experiences, child's potentials, functionally valuable behaviors.

CLASSIFICATION OF PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS AS A CHALLENGE OF INCLUSIVE PARADIGM

Janez Drobnič* and Božidar Opara

Faculty of Education, University of Primorska, Koper, Slovenia

The classification/categorization of children with special needs has been in fact the basis of a two-tiered system of education. The classification of the education wants to determine more precisely what these children differ in and to give them the specific modalities of education – that means special schools. Norwich says that classification has caused separation and stigmatization. We can also say that changes in the classification reflect the development phase of the inclusive education, its problems and challenges. As we know from the professional and scientific researches on the development of an inclusive paradigm, the parents of these children first identified the controversy of such a classification. Therefore, it is necessary when we stand before the further development of the inclusive education – this also being the working title of the conference – that we, as experts in education, examine the views on classification in the context of inclusive education. Therefore we welcome the efforts of the Pedagogical Institute in Belgrade that, in the context of this conference, gives us an opportunity to discuss open questions and dilemmas of the inclusive education.

In fact, it is absurd that children are called children with special needs, since they are not defined and classified according to specific needs but to the types and levels of disabilities. Defects, a disorder or a disability, of course, have consequences for the individual, so we are developing different types of help, adjustment and technical assistance for them or, as it is called in the international context, support. But for the purpose of education, the existing classification by the type of disability is no longer relevant. This definition tells us where and what the individual disorders and disabilities are. However, it does not indicate what kind of support an individual needs. It is true that a disorder or disability does not define a person – everyone should be defined by his or her potential or strengths.

Inclusive approach in education opposes this, on the deficit-medical model of classification, and is at the same time the answer to the problem caused by a two-tiered education system and the processes of stigmatization. With the aim of moving away from this controversial concept of deficit, it has aroused the concept of special educational needs that was introduced in Warnock's report already in 1978 and whose explicit purpose was to ensure a shift from the focus of what children cannot do to what is required in positive terms to provide good learning opportunities. This report accepted an interactive model of education that understood the educational development of each child in term of the interaction between an individual's strengths and problems, and, on the other hand, the necessity of the support of

* E-mail: janez.drobnic@pef.upr.si

the environment and the elimination of obstacles. Such an approach has brought recognition that the special learning needs are stretching in the continuum of distinguishable features and that there are no sharp boundaries between having special needs or not; therefore, it has been sought to abandon the categorization as a dividing line between the two groups of children – the handicapped and not handicapped children.

In the context of the social model in education, special educational needs do not focus on the “deficits” and it should therefore be preferred to talk about “barriers to learning and participation”; the classification of deficits is therefore useless. Inclusion is in this case understood as a general principle of the adapted education system to the diversity of students and the disorder or disabilities get the meaning of one of the differences that are found in every individual. Moving away from the standard categorization, it follows that every teacher in inclusive school needs to have a flexible teaching approach suited to a wide range of different pupils, which means considering the individuality of learners and thereby the standard classification of children becomes useless and the super-category of special educational needs poorly defined and vague. This leads to the vagueness and ambiguity of identifying special educational needs.

It is evident that the medical category, which has been used in education, has occurred, in fact, in terms of both natural features as well as interactive meaning (socially constructed) in which “looping” and social interaction effect (the change of persons for the sake of classifying people) have appeared. The categories have clear and objective limits; differentiation is made pragmatically in terms of the different types of consequences, what Zachar calls “practical way”. This means that there is often no real and clear difference between the individual categories. Such different approaches can also be seen in the classification system of persons with special needs/disabilities in European countries and also in the areas of education researches guided by OECD.

When we look at the current governmental and legislative documents on education of the 30 years from the introduction of inclusion in the world, we find that the disorder and disability are still the basis for classifying people and the element of introducing support in education as well as adapting teaching methodology. Moreover, the classification of the impairment is consolidated and constitutes a key frame for classification while introducing new forms of categories, as in the case of Slovenia (autism spectrum disorders) where special needs remain a general concept as such but disorders and disabilities still remain. Researches of The European Agency for Special Needs and Inclusive Education show a large diversity of the individual countries. The number of categories is very diverse and ranges up to 18 categories (e.g. Scotland). Re-enforcing the notion of disabilities and the categorization on this basis can be found also in later editions of Warnock’s reports on special education system in the UK and the current practice. Is this an indicator that we got stuck halfway and that there is no will and energy to take steps forward or as Dyson says that we can no longer talk about

one inclusion but in fact we have different variants of inclusion? Where to find a way out of this?

Could we then build a model of education solely on the basis of the pupil's strengths, i.e. without specifying disorders, special needs or special provisions? This may be a response to the decision-making level for further education including career guidance. The answer is complicated when we talk about primary school, which is general, universal and equal for all, and is not aimed at a vocational decision-making and education of an individual. The answer lies in the full understanding of the class diversities where all students are different and the flexible approaches and strategies in teaching are closer to their individualities that are viewed as an opportunity for all students; and we do not try at any price to eliminate every individual disorder nor are we worried for every lower learning achievement of an individual in a particular field of knowledge. Additionally, we will not build individual's identification on those bases but on his or her strengths, and will focus all forms of support measures and approaches to teaching. However, for such inclusive school we need a qualified teacher who knows how to recognize the needs of pupils and to implement very flexible teaching strategies that need constant adaptation. Therefore, the classification according to the specific needs and disorders is useful in this context only with the aim of finding appropriate methods and approaches for teaching and not for the selection and elimination of certain groups of children. So it is necessary to know the methodologies and approaches in education for individuals or groups and implementation of these methods in practice because each individual is unique. And for this reason, it is necessary to know that all teachers in school are qualified for such teaching of different students. In Slovenia, unfortunately, they are not, irrespective of the introduction of the three programs of inclusive education.

Keywords: inclusive education, classification of people with special needs, individuality of students.

SOCIAL BEHAVIOR OF STUDENTS WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES IN REGULAR ELEMENTARY SCHOOLS

Rajka Đević*

Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Even though it is emphasized as one of the most important arguments for inclusion of students with developmental disabilities in regular schools, encouraging their social development through establishing and developing social relationships with their peers in a natural environment, it can be observed that there is no many research studies that are dealing with this subject in our country. Authors in our country are primarily focused on examining attitudinal as well as valuational orientation and experiences of key actors in education process regarding inclusive education. Results of such research studies only indirectly provide insights into possible difficulties which occur on the plane of social functioning of students with developmental disabilities. Starting from that point, this paper has two goals: (1) to show some basic results of research studies in the world about social behavior of students with developmental disabilities and (2) to show the results of a recent research study that we have conducted in our environment, and which dealt with social interactions of students with developmental disabilities and their peers without developmental disabilities.

Generally speaking, research studies in the world show that students with developmental disabilities more frequently face various difficulties in social functioning, in comparison with the population without developmental disabilities. A research finding which dominates in the conclusions of said research studies is that students with developmental disabilities are mainly not accepted by their peers without developmental disabilities, so that they are isolated.

Apart from general findings about social functioning of students with developmental disabilities, this paper identifies some other specific difficulties which are preconditioned by the developmental disability itself. Thus students with intellectual disabilities have problems in maintaining interactions with their peers; children with physical disabilities, because of their limited scope of movement, have a problem with quality and quantity of peer interactions; visually impaired children do not have equal relationships with their peers; hearing impaired children, due to speech development difficulties, have problems in communication and because of that they face a series of problems with their peers; while children with autism spectrum disorders due to obvious social and communication deficits rarely interact with their peers.

*Email: rajkadjevic@gmail.com

The research study that we conducted in our environment during 2014/15 academic year had a goal of examining the frequency and quality of social interactions of students with developmental disabilities in regular schools. In order to gain insight into social interactions of students with developmental disabilities and their peers, a systematic observation of their interactions was implemented, which enabled direct observation of the nature and frequency of social interactions of students in real, everyday, school context. Besides that, sociometric research techniques were used which provided findings about their social status as well as whether students with developmental disabilities were socially accepted.

This research encompassed third and fourth-grade students from primary schools in Belgrade. The sample consisted of 30 students with developmental disabilities and 30 students without developmental disabilities. In each class two researchers simultaneously observed social interactions of one student with developmental disabilities and one student without developmental disabilities. This research was carried out during 90 school classes and 90 school breaks. In the part of research in which sociometric techniques were used participated 724 students.

General conclusions of this research show that students with developmental disabilities significantly seldom initiate social interactions with their peers, and significantly seldom accept initiated interactions by their peers. These students rarely participate in collective activities with other children. Also, students with developmental disabilities are significantly less socially accepted in their class in comparison with their typical peers, and they have unfavorable social status.

Encouraging teachers to more intensively implement educational strategies which improve social functioning of students with developmental disabilities, a greater number of research studies which would deal with the causes of unfavorable social status of these students, as well as implementation of certain intervening programs could influence the improvement of social behavior of students with developmental disabilities in regular schools.

Keywords: students with developmental disabilities, social behavior, social acceptance, social status.

BELIEFS OF KEY ACTORS OF EDUCATIONAL
PROCESS TOWARDS INCLUSIVE EDUCATION

READINESS OF SLOVENIAN TEACHERS TO ACCEPT DIFFERENT STUDENTS INTO THE CLASS

Milena Valenčič Zuljan*

Faculty of Education, University of Ljubljana, Slovenia

Nina Svetič

Milan Šuštaršič Elementary School, Ljubljana, Slovenia

One of the assumptions of quality inclusive education is that the teacher can identify characteristics and needs of each student and adapt instruction accordingly. Teacher's opinions about including different students into instruction have an important impact on the extent to which the teacher is ready to adapt instruction to different groups of students and thus enable them to succeed and develop. The main aim of the research was to find out to what extent Slovenian primary school teachers of grades 1 through 5 express readiness to accept different students into their class and how they evaluate their own competence for carrying out differentiation and individualisation for Roma students, immigrants, talented students and students with special needs. There were 114 teachers who participated in the research. For the purpose of this study, we designed a questionnaire. In the research, we used the causal non-experimental method of pedagogical research. We found out that teachers mostly have positive opinions about accepting different groups of students into their class. Teachers expressed a lower level of readiness to accept Roma students and students with special needs into their class than immigrant students. This is an important professional ethical question, so we believe that each teacher should perceive working with different students as a professional challenge. The degree of teacher's readiness to accept different students into their class is in some parts significantly connected to teacher's experience with the group of students in question. These findings have important implications for teacher education.

Keywords: differentiation and individualisation, students with special needs, Roma students, immigrants, talented students.

* E-mail: milena.valencic-zuljan@gmail.com

HIGH SCHOOL TEACHERS' ATTITUDES TOWARD INCLUSION

Nataša Vlah*

Faculty of Teacher Education, Rijeka, Croatia

Petra Međimorec-Grgurić and Đana Baftiri

Secondary School - Centre for Education and Training, Zagreb, Croatia

Teachers are primary actors of inclusion in the first place because of their readiness to accept students with disabilities on which considerably depends successful realisation of inclusion. Goal is to determine the contribution on teacher attitudes toward inclusion of students with Learning Difficulties and Attention Deficit Hyperactivity Disorder, based on a set of variables of demographic and professional teachers' characteristics. Total of 568 teachers were sampled (33% male, M = 45 years) from 25 vocational schools in Zagreb. The four set criterions were measured: the need for professional help for the teachers performing inclusion, pessimism for the successful inclusion, experience of capability for inclusion and problems of cooperation with the parents. Observed predictions for the formation of attitudes were gender, age, qualifications, and work experience with students with disabilities, subject and personally shown difficulties experienced during such activities. We have identified elements that form positive or negative attitudes towards inclusion of students with LD and ADHD. On the basis of established elements, we imply that teachers should receive education, support and assistance in developing greater eagerness for work with students with disabilities. Teacher's attitudes toward inclusion depends of their experience and professional characteristics.

Keywords: attention deficit hyperactivity disorder, inclusion, learning difficulties, vocational schools teachers

* E-mail: natasa.vlah@uniri.hr

THE ROLE OF SPECIAL SCHOOL IN THE CREATION OF INCLUSIVE SOCIETY

Katja Jeznik*, Jasna Mažgon and Klara Skubic Ermenc

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Educational Sciences

Despite the fact that the integration model of education was in Slovenia introduced 16 years ago, inclusive education remains a major challenge. Particularly burning is the education of children with intellectual disabilities who have no access to mainstream education and whose integration to society remains very limited. In order to improve their opportunities the largest special school in Ljubljana (Center Janeza Levca) has for ten years organized an international festival *Play with me* which main aim is to support inclusion of people with special needs with the rest of the population. The festival is based on the concept of inclusion understood as a process in which conditions for participation and optimal development of all are created. The organisers try to create opportunities in which persons with and without special needs together take part in various play, sport and artistic activities. The paper presents the findings of a study in which inclusive practices of the festival were researched and evaluated. The study was aimed to gain deeper understanding of the role a special school can play in the creation of a more inclusive society. Data were gathered using an online questionnaire targeted to mentors and volunteers who accompanied participants at the festival. 163 mentors and 85 volunteers responded. The quantitative non-experimental empirical analysis of the data indicates that the respondents recognised inclusive nature of the festival. The festival proves that inclusion is a multifaceted phenomenon which can be supported by various activities and endeavours.

Keywords: inclusion in Slovenia, special school, children with intellectual disabilities, inclusive society.

* E-mail: katja.jeznik@ff.uni-lj-si

EVALUATION OF QUALITY INDICATORS OF INCLUSIVE SCHOOLS FROM THE PERCEPTION OF STUDENTS' PARENTS

Đurđica Ivančić*

Elementary school "Nad lipom", Zagreb, Croatia

Parents of students with and without disabilities have an important role in the development of an "education for all". The primary goal of this research was to establish the quality indicators of inclusive elementary schools from the parents' perception, as well as to determine if there are differences in the evaluation of these indicators in relation to sample characteristics: the presence of disability in the child, the presence of students with disabilities in the classroom and the education level of the parent. The sample consists of parents of students with disabilities and parents of students with typical development, (N=111). The developed evaluation tool *Survey of School Inclusion Indicators* encompasses five areas of indicators: the inclusive ethos of the school, curriculum aimed at students, differentiated learning and teaching, support in the monitoring and evaluation of students, inclusive support in schools. Survey's validity has been proven by factor analysis and reliable metrics. The differences in the evaluation of indicators were tested using the discriminant analysis. It has been shown that there are significant differences in the perception of inclusivity indicators between the two parent groups with regard to all set parameters. This finding can serve as a guideline in further implementation of inclusive elements in schools.

Keywords: inclusion, parents of students with disabilities, parents of students without disabilities, quality indicators of inclusive schools.

* E-mail: divancic2@gmail.com

CONSTRUCTIVIST APPROACH TO ACADEMIC UNDERACHIEVEMENT IN THE FUNCTION OF POSITIVE STUDENT DEVELOPMENT

Snežana Mirkov*, Nikoleta Gutvajn and Vladimir Džinović

Institute for Educational research, Belgrade, Serbia

Various possibilities of solving the problem of academic underachievement based on constructivist attitudes on teaching and empirical findings obtained by surveying students have been discussed. The traditional approach is based on the assumption that academic underachievement is a departure from the norm of academic productivity, which indicates that there is some kind of inherent disability of an individual. That is how the phenomenon of inadequate academic performance was placed in pathologizing discourses, above all, psychological and psychiatric and treated as a result of somebody's cognitive insufficiency, emotional instability, disrupted communication within a family or with teachers and similar. The common factor for all these positioning of academic failure is that this problem is a result of "forces" that are not under voluntary control of an individual, so that the measures for solving it should be searched in objective knowledge outside an individual. The constructivist approach perceives learning as a process of reconstruction, and it strives to understand and interpret academic underachievement from the perspective of students. In that sense, academic underachievement can be observed in the context of students' personal preferences and values, and examination of students' life priorities, life goals and meanings they attach to academic achievements contributes to solving this problem. Giving importance to students' personal meanings entails that students are main agents and that the change towards greater academic productivity depends on them. This, however, does not exclude a very important role of teachers as facilitators of the process of reconstructing students' perception of academic underachievement. It is essential that the teacher is an interested listener who tries to understand student's way of perceiving himself and the outside world and respect it as meaningful and equal to numerous other alternative constructions. Including a student in a dialogue is important because through the mutual understanding relationship, the teacher and the student can together look for alternatives that will be acceptable for the student. It is also important to include the family in this dialogue, as a source of support for the challenging process of changing the students' perspective regarding academic achievement.

Keywords: academic underachievement, constructivism, student facilitation.

* E-mail: smirkov@ipi.ac.rs

EDUCATORS' ATTITUDES TOWARDS INCLUSION IN SPAIN AND SERBIA – COMPARATIVE ANALYSIS

Julija Milovanović*

School of Intellectual Skills, Belgrade, Srbija

Tamara Milošević

Preschool Teacher Training College, Novi Sad, Serbia

Starting from Personal Construct Theory which states that all human behavior can be seen through their attitudes to the world, the aim of our research was to study the attitudes of Spanish and Serbian educators to inclusive education, focusing specifically on work with children from deprived environments (Romans, immigrants), as well as those with developmental difficulties. Our sample (60 people) consists of educators attending postgrad studies at the Professional Studies in Teachers' Education College, Novi Sad; and those working with children from various deprived environments in Manresa, Spain. Data was gathered using a combined survey (15 4-level Likert-type scale claims and two open questions) in Serbian and English. The data was analyzed by using descriptive and inferential statistics. We noticed some significant statistic differences, specifically that a positive attitude to inclusion is largely based on the educator's previous experience, but the frequency of working with children from those categories is an important factor too. Regardless of previous experience, Spanish educators have a more positive attitude, but in Serbia a lot depends on the educator's previous experience. Experienced educators showed a more negative attitude than those who are just starting their careers. This research shows potential of further cooperation between educators from the two countries.

Keywords: inclusion, educators, attitudes, Spain, Serbia.

* E-mail: julija.milovanovic@gmail.com

ENGLISH LANGUAGE TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS INCLUSIVE EDUCATION

Vera Savić*

Teacher Training Faculty at the University of Kragujevac, Serbia

Danijela Prošić-Santovac

Faculty of Philosophy in Novi Sad, Serbia

The paper studies attitudes of teachers of English as a foreign language (EFL) towards inclusion of children with special educational needs (SEN) in Serbian mainstream schools. Although inclusion is not a new educational philosophy practised in Serbia, it is a new concept in the area of teaching English in Serbian primary education. The participants were 96 primary teachers of English with diverse experience in teaching inclusive EFL classes. The survey instrument was a questionnaire with closed and open-ended questions, specially designed for the purpose of the study. Data were analysed using methods of descriptive statistics. The results showed that most of the respondents (87%) had negative attitudes towards inclusion, due to both the lack of competences and to the absence of adequate conditions for effective inclusive practice: only 29% of the respondents claimed they had been specially trained to teach SEN children; 76% of the respondents reported the availability of SEN teams in school, but most of them claimed that the teams met irregularly; only about a quarter of the respondents (27%) reported having a classroom assistant in school; most of the respondents (93%) expressed their concerns related to a number of challenges they faced in daily work. Considering the fact that teachers are the key to supporting the process of inclusion (UNESCO, 2009), the change of Serbian EFL teachers' negative attitudes towards inclusion is of great importance. This can be achieved by providing adequate pre-service and in-service education of EFL teachers and by improving the conditions in our schools.

Keywords: Teaching English as a foreign language, inclusive education, primary school, teacher competences, adequate teaching conditions.

* E-mail: verasavic035@gmail.com

THE QUALITY OF COOPERATION BETWEEN PRIMARY SCHOOL CLASS AND SUBJECT TEACHERS AS A PREREQUISITE FOR IMPROVING THE PROCESS OF INCLUSIVE EDUCATION

Nevenka Maras*, Siniša Opić and Majda Rijavec

Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

Cooperation is being increasingly perceived as a powerful tool and a foundation for school and teaching improvement, and therefore becomes the prerequisite for improving the process of inclusive education. The goal of the research was to identify and explain the differences between male and female primary school teachers in assessing the quality of cooperation, an important prerequisite for creating desirable inclusive environment. The research was conducted in the area of five counties of the Republic of Croatia on the sample of 495 respondents. Gender differences in the quality of cooperation were observed through six composite variables (school cooperation, exchange of experiences, cooperation in curriculum development, communication within the collective, cooperation in evaluating students' performance and cooperative teaching) by employing the independent-samples T-test. Significant differences were found in three composite variables. Based on the results, it has been concluded that male teachers participate more in formal modes of cooperation, whereas female teachers are more concerned about the overall cooperative school climate, and thus approach the inclusive processes more comprehensively.

Keywords: quality of cooperation, gender, school, teachers, inclusive environment.

* E-mail: nevenka.maras@ufzg.hr

ATTITUDES TOWARDS EDUCATION OF STUDENTS WITH DISABILITIES AND TEACHER BURNOUT

Branko Anđić*

PI Primary School "Petar Petrović Njegoš", Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Siniša Subotić

*University for Business Engineering and Management (PIM), Banja Luka,
Bosnia and Herzegovina*

Mirjana Nikolić

Preschool Teacher and Business Informatics College – Sirmium, Sremska Mitrovica, Serbia

Although there is no convincing evidence for the direct link of attitudes toward inclusion and education outcomes, such attitudes predict undesirable phenomena such as teacher burnout. The aims of this study were: (1) to examine the latent structure of teachers' attitudes about the feasibility of inclusive education of students with various disabilities (14-item MSK questionnaire was designed); (2) to determine a value of these attitudes and the Big 5 personality traits (BFI questionnaire) for burnout prediction (CBI questionnaire). The sample included 645 primary school teachers from the Republic of Srpska. After removing 2 items, 2 MSK factors were retained (60.87% variance): (1) feasibility of education of students with psychological difficulties and (2) feasibility of education of students with sensory-motor impairments. The factors explained a small amount of burnout variance ($R^2=.043$; $B_{F_1}=-.21$, $p<.001$, $B_{F_2}=-.01$, $p=.88$). However, the first factor showed a significant incremental predictive value of burnout ($\beta_{F_1}=-.15$, $p<.001$, $B_{F_2}=-.004$, $p=.91$), above the personality traits: $R_1^2=.224$, $R_2^2=.245$, $p_{\Delta}<.001$. This indicates a small but significant contribution of the attitudes towards education of students with disabilities for the understanding of burnout, but also implies that, from a potential prevention standpoint, an insight into the teachers' personality is much more important.

Keywords: attitudes towards inclusion, education of students with disabilities, teacher burnout, exploratory factor analysis.

* E-mail: brankoandj@gmail.com

INCLUSIVE COMPETENCES SCALE FOR EDUCATORS (InComSEdu)

Tina Štemberger* and Vanja Riccarda Kiswarday

Faculty of Education, University of Primorska, Slovenia

In the last decade, many research studies have focused on teachers' inclusive competences. Research concerning any aspect of inclusion requires psychometrically sound instruments that allow researchers to respond to factors that may facilitate or impede the information and modification of inclusive competences. Following this, the aim of the study was to construct and validate the Inclusive Competences Scale for Educators (InComSEdu). The basis for item generation was the "Profile of Inclusive Teachers", document developed by European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Items were measured on a 5-point Likert scale. In order to test validity and internal consistency of the scale, item analysis, exploratory and confirmatory factor analysis and Cronbach's α were used. On a sample of Slovenian educators factor analyses proved the InComSEdu had seven subscales: Team working and cooperation with others, Implementing knowledge about inclusive education and supports, Reflecting and learning from inclusive practice, Optimising challenges and approaching interdisciplinary, Accepting professional responsibility for each child's development, Promoting resilience and professionalism, and Empowering children's life skills. Results indicate InComSEdu to be a valid and a reliable instrument for evaluation of inclusive competences among the educators.

Keywords: inclusive competences, factor analysis, validation, scale.

* E-mail: tina.stemberger@pef.upr.si

ATTITUDES AND PREFERENCES OF THE MARGINALIZED YOUNG CONCERNING EDUCATIONAL CONDITIONS

Sara Ristić*

MA in Psychology candidate at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

Sanja Grbić

A Psychology PhD student at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

Marko Tomašević

"Liceulice" Magazine, Belgrade, Serbia

Informal education of the marginalized young is a way for their integration in the general society. The success of the process is linked to its adjustment to the specific needs of the group which stem from its physical and social deprivation and isolation. A research on educational attitudes of the young coming from the unhygienic settlements (YUHS) was conducted. Custom-made questionnaire with multiple choice questions was administered to 148 subjects 15–20 years old, with one half consisting of YUHS and the other of the young from the general population (YGP). Data was analyzed using descriptive statistics (frequencies and percentages). YUHS value school more than YGP and assign greater social relevance to it. Studying is valued more if perceived to provide practical skills for finding employment. Education based on respect, acceptance and trust between the teachers and other students, and basic physical conditions for studying at home are needed. YUHS prefer studying by themselves (as opposed to group studying), understandable presentation (as opposed to learning through play), older female teachers and gender – mixed study groups. On the other hand, confusing and uninteresting materials, punishment as behavioural control and discrimination hinder studying. Based on the data, recommendations for adjustment of educational conditions to the YUHS' needs are formulated.

Keywords: educational attitudes and preferences, informal education, the young living in unhygienic settlements, adjustment of education, marginalized groups.

* E-mail: sararistic23@gmail.com

METHODOLOGICAL LIMITATIONS OF RESEARCH ON TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS INCLUSIVE EDUCATION

Milja Vujačić* and Rajka Đević

Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

During the past 10 years, an expansion of research studies in the field of inclusive education could be observed, with a great number of research studies in this field being focused on the examination of teachers' attitudes towards the inclusion of children with learning difficulties in regular schools. Bearing in mind how significant positive attitudes are for the work of teachers in inclusive education, this problem undoubtedly deserves researchers' undivided attention. This paper draws attention to certain methodological limitations of previous research studies that dealt with this issue. One of the problems refers to choosing methodological solutions, which usually imply the use of quantitative methodology, together with questionnaires in the form of rating scales which to a great extent limits the understanding of attitudes as a complex phenomenon. Another group of problems consists of a selection of research variables that are related to attitudes, and that usually entail characteristics of teachers whose attitudes are the subject of the examination. Some other important variables concerning the context in which a teacher works, and which could lead to a better understanding of teachers' attitudes towards the inclusive education and show further directions of development in this field. The third group of problems concerns the control of desirable answers given by teachers and the usability of the data obtained in such a way in the process of further development of inclusive practices. The last section of the paper gives recommendations for overcoming those limitations.

Keywords: attitudes, teachers, inclusive education, children with developmental disabilities, methodological limitations.

* E-mail: mvujacic@ipi.ac.rs

PREPARATION OF TEACHERS,
PRESCHOOL TEACHERS
AND SCHOOL COUNSELORS
FOR INCLUSIVE EDUCATION

ICT RESOURCEFULNESS FOR INCLUSIVE EDUCATION – USERS' VIEWS

Vera Rajović*, Ivana Vulić

Department of psychology, Faculty of Philology, University of Belgrade, Serbia

Andreja Istenič-Starčič

Faculty of Education, University of Primorska, Koper, Slovenia

The issues related to ICT use as a tool for learning by people with disabilities are subject of a growing number of researches since they are part of special needs learners support across diverse types of disabilities, ages and types of learning contexts. Main advantage of ICT tools lies in great flexibility and diversity in representation of information, different forms of interaction between participants and a range of assessment ways. The aim of this paper is to present results of evaluation of an ICT database developed within project "Enable" from the perspective of its prospective users in inclusive education. Participants in this research were students in different programs and levels of educational studies enrolled at two universities - University of Primorska, Faculty of Education ($N_p=30$) and University of Belgrade, Faculty of Philosophy ($N_b=24$). For assessment of this platform and its specific modules, a survey, consisted of 28 questions, was administered after a shorter training in their use. Results prove that these modules were found to be very useful and accessible for different stakeholders. At the same time, Serbian students, who were less informed about use of ICT in inclusive education ($F=4.128, p=.047$) expressed a greater need for different educational professionals (teachers, policy makers...) to be acquainted with the modules and trained how to use them.

Keywords: inclusive education, ICT, universal design, "Enable" modules, teacher training.

* E-mail: vrajovic@f.bg.ac.rs

TEAM TEACHING OF A SPECIAL EDUCATION AND A GENERAL TEACHER

Suzana Pulec Lah* and Janja Košir

Department of Special and rehabilitation pedagogy, Faculty of Education, Ljubljana, Slovenia

The collaboration of a special education and a general teacher influences the quality of inclusive education. Research findings on team teaching indicate benefits for students with and without special needs. The aim of the present study is to evaluate how often special education and general teachers use different forms of team teaching and their views about the possibilities of its realization in their practice. The results of a questionnaire about team school practice in Slovenian inclusive schools that was carried out on a small sample of special education teachers (N=24), general teachers (N=20) and university students of Special and Rehabilitation Pedagogy (N=54) are presented. Data analysis is conducted by means of descriptive statistics for closed-ended questions and qualitative analysis of open-ended questions. Special education teachers and general teachers rarely use more complex forms of team teaching. Their views about team teaching are generally positive with suggestions of different conditions for its' successful implementation. In the future research, the potential and the possibilities of the usage of different forms of team teaching of special education and general teacher, should be evaluated thoroughly. Guidelines and educational policy that would help teachers make effective decisions about the usage of different team teaching forms should be developed.

Keywords: team teaching, special education teacher, general teacher, inclusive classroom.

* E-mail: suzana.pulec@guest.arnes.si

GENDER ASPECT OF EDUCATION IN PROGRAMS FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS*

Jelena Đermanov , Jelena Vukičević and Marijana Kosanović**

Department of Pedagogy, University of Novi Sad, Serbia

To increase the gender sensitivity of education system - an essential aspect of inclusive education - we need to develop teachers' awareness about gender differences, discrimination and equality, their knowledge and skills for the realization of gender sensitive educational practice. The aim of this paper, a segment of a wider research about gender dimension of inclusive education philosophy, is the analysis of the gender perspective (volume, diversity, orientation of gender content) in the current, accredited teachers' training programs. The analysis was performed using the technique of content analysis for determining the presence or absence of gender in the objectives, general and specific, and in the themes of programs in The catalogue for professional development of teachers, educators and professional associates for 2016/17 and 2017/18. Concepts gender and sex, and their semantically related terms: equality, inclusion, diversity, discrimination, stereotyping, prejudice formed the matrix for frequency analysis. Programs were analyzed through qualitative content analysis with focus on their influence on the development of gender-sensitivity of teachers. The results showed low representation of gender aspect in the programs. On the basis of comparison with European experiences, practices and policies, the paper supports the need to increase gender sensitivity of education system in our country, as well as teachers' competences for planning, implementation and evaluation of gender-sensitive education.

Keywords: gender equality and sensitivity, inclusion, training of teachers.

* Note: This paper is the result of research within the project "Quality of Education System of Serbia in European Perspective – (KOSSEP)" funded by the Ministry of science of the Republic of Serbia/ project number OI/179010/2011-2014.

** E-mail: jdjer@ff.uns.ac.rs

COMPETENCIES OF PRESCHOOL TEACHERS NEEDED FOR PLANNING IN INCLUSIVE KINDERGARTEN

Milena Ivanuš Grmek* and Jerneja Lisjak

Faculty of Education, University of Maribor, Slovenia

In this paper the role of professional workers while integration of the children with special needs is presented. The groups of these children are presented among the adjustments and didactic accessories, which are necessary for the successful inclusion of the children with special needs into standard kindergartens. The problem of the research was to find out how do the preschool teachers estimate their own competencies for planning in inclusive kindergarten. The participants included 271 preschool teachers with different years of work experiences from Slovenia. As a tool in our research a web questionnaire was used. The data was analysed with the statistical analysis software package SPSS (20) for Windows. We used basic descriptive (frequency distribution) and inferential (χ^2 -test) statistics. The results warn us about the fact, that majority of preschool teachers doesn't have enough knowledge to work with children with special needs or planning the work with them. The current program of preschool study contains school subject, dealing with the knowledge with children with special needs. The preschool teachers younger than 30 years in majority mean that during their studying they did not get enough knowledge to work with children with special needs. Most of the preschool teachers say that their attitude toward planning the work with children with special needs is a great importance, because it influences the successful integration of children with special needs and their acceptance by other children.

Keywords: preschool teachers, competencies, inclusive kindergarten, children with special needs, planning.

* E-mail: milena.grmek@um.si

INCLUSION IN EDUCATION OF PRESCHOOL TEACHERS - EFFECTS ON SELF-EVALUATION OF WORK QUALIFICATION

Lada Marinković* and Jelena Blagojev

Preschool Teacher Training College, Novi Sad, Serbia

According to all previous research, lack of knowledge, skills and prejudice, underline most of the difficulties that are manifested during the implementation of an inclusive approach. The aim of the research is to investigate the effects of initial education on the field of knowledge, emotions towards children with disabilities and preferences for working with this population. Sample: 502 students of the final year of Preschool Teacher College (from Novi Sad) in three successive generations. Method: Pre test and post test research method was conducted in three generation of students. The results are based on descriptive measures, and T-tests were applied to calculate the differences at the level of each generation and between generations. Results: There is a statistically significant difference in the self-evaluation of students regarding their knowledge. In the domain of emotions, feelings of fear are significantly reduced and the need to help increases. The preference for working with children with disabilities remains constant. Conclusion: Students achieve significant progress in the area of knowledge, development more appropriate emotions towards children with disabilities. No effect is found on the preference for work with this population. New generations of students have better initial knowledge about inclusion and more adequate emotions.

Keywords: initial education of preschool teachers, inclusion, educational effects, self-evaluation of readiness for work process.

* E-mail: lada.marinkovic@gmail.com

THE PERCEPTION OF GIFTED STUDENTS FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS AND PROFESSIONAL ASSOCIATES

Bojana Anđelković Matejić*

Primary School "Dušan Popović", Belušiće, Serbia

When analyzing the definitions in the field of inclusive education, it is evident that inclusive education is defined as the ability of the school to provide quality education to all children, regardless of their differences. Within the concept of inclusive education, it is equally important to properly pay attention to gifted students. Therefore, the aim of this study was to examine how teachers and experts elementary schools perceived gifted students. Discussed the issues relating to the identification of gifted students, as well as teaching strategies applied in working with gifted students. The paper uses descriptive scientific research methods. The results showed that the majority of the surveyed professional associates gifted students identified through test results to test the champion (type 1), while on the other hand, the highest number of teachers surveyed ahead of gifted students through high achievement and commitment to the single classes. The most commonly used strategy in working with gifted students, respondents cite the use of different learning techniques, mind maps, problem-solving and research tasks. Winning the implications point to the observation and identification of gifted students by teachers and associates, as well as an adequate educational work with them in the context of different types and forms of teaching, as a function of the positive development of children.

Keywords: talent, students, teachers, associates, perception.

* E-mail: bojanaandjelkovic91@gmail.com

MULTIMODAL COMMUNICATION FOR PLAY-BASED LEARNING IN KINDERGARTEN

Ana Valjak Čunko* and Maja Homen Pavlin

Faculty of Teacher Education, Zagreb, Croatia

Everything evolves around communications, whether it is verbal or non-verbal. Starting kindergarten is a very important stepping stone in child's life. At the age of 2-3 children start learning a wide range of activities and emotions. All communication is multimodal, using language, gesture, posture, and other non-verbal modes often at the same time to communicate. Just as children use creative ways to send a certain message they also use creative ways of understanding and decoding what they perceive, for example, using poetry and other creative writing or art forms to store what they understand. They explain the message to others in multimodal ways. This paper explores theories from different literacies in order to understand communication and learning, and the interplay among literacies. It explains the multimodal communication usage and importance in kindergarten, going from multimodal communications of the interior of the rooms, to toys, teachers, clothing, intonation to implementing new technologies and media. Understanding children's play provides a better understanding of how best to bridge the gap between pedagogical understandings of play and children's experiences with digital technologies, digital media and their consumption of popular culture.

Keywords: verbal communication, non-verbal communication, multimodal communication, literacy, games.

* E-mail: ana.valjak@ufzg.hr

EXAMPLE OF IN-SERVICE TEACHER TRAINING USING THE FAD METHODOLOGY

Lejla Kafedžić* and Sandra Bjelan-Guska

Faculty of Philosophy, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

An essential prerequisite for inclusive education is detailed preparation during initial education and in-service training of teachers at all levels of education. Various studies confirmed lack competence of teachers in the inclusive school. The aim of paper is to present an example of realization in-service teacher training using FAD methodology and evaluation results of training. The methods used in paper: method of theoretical analysis, descriptive method and survey method. Used the participating observation, focus groups and interviews, and in accordance with that: a questionnaire, evaluation form and guide for focus groups. In the training participated a group of 64 teachers. The analysis of the training implementation process, among other things, showed: that quality in-service teachers training can be realized by using multimedia modules in schools in Bosnia and Herzegovina; that it is necessary to provide continuously quality and needs-oriented in-service trainings for all teachers; that teachers were satisfied with realized training and are ready to be educated in the area of inclusive education using the FAD methodology. This form of in-service teacher training overcome organizational and spatial restrictions, allows participants to choose time, place and mode for working on the modules, ensures active involvement of participants in construction knowledge, creates a presumption for immediate application of knowledge learned in training in teaching process and an opportunity for reflection on their own educational work.

Keywords: inclusive education, teacher, lifelong learning, multimedia modules.

* E-mail: lejla.kafedzic@pedagogijaffsa.com

INITIAL TEACHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Nataša Birovljev*

Primary School „Gavrilo Princip“, Zemun, Serbia

Branka Jemuović

Primary School „Bora Stanković“, Belgrade, Serbia

Olica Radovanović

The Institute of Public Health „Timok“, Zaječar, Serbia

Miodrag Velojić

Independent researcher (PhD in demography), Serbia

Initial teacher training includes first degree in teacher education for the profession that will perform in the future. This education future teachers receive specific knowledge, skills and develop the ability to perform teacher. The aim of this study was to analyze the teacher training institutions in the Republic of Serbia and the region, in terms of training teachers to work with students who need additional support in education. This paper deals with the curricula of the Faculty of sciences group in the Republic of Serbia. The method of work was to compare. We analyzed the content and outcomes of the courses aimed at training students who need additional support in education. The analysis of the necessary knowledge and skills that students from different faculties receive initial education and apply in their future work. Based on the analysis identified gaps in the existing initial teacher education and opportunities to overcome them. Recommendations for the educational system of the Republic of Serbia are related to the introduction subjects with inclusive topics in initial teacher education at universities where they did not exist Also, it is necessary to introduce the school practice in schools where it was not exist and increase the length of the school practices in educational institution.

Keywords: initial teacher education, curriculum, recommendations for the educational system.

* E-mail: natasabirovljev@yahoo.com

EMPOWERING PEDAGOGICAL STAFF FOR TRANSITION OF CHILDREN IN INCLUSIVE EDUCATION

Otilia Velišek-Braško*

Faculty of Medicine, University of Novi Sad, Serbia

Bojana Prkosovački Perić

Preschool Teacher Training College, Novi Sad, Srbija

Transition problem in the context of children inclusion from one level of education to the next, starting from pre-school to secondary school enrollment is everpresent in practice. The reason could be the fact that there are no designed and organized forms of support between these levels of education. For consideration of this subject matter in the Republic of Serbia, of great significance are the experiences of countries in the region and beyond including wider international examples of good practice. Primarily, of significant contribution is the experience in the field of educational and inclusive policies, models of inclusion and implementation mechanisms which are already applied in the process of inclusive education transition. Continuation of inclusive education should be a systematically organized process. Education, socialization, development and learning does not come to an end with one level of education. Nor, does the inclusive approach conclude with a certain level of education. It is necessary to develop an inclusive culture, policies and practices in preschools, elementary schools, and also in secondary schools and higher levels of education. This paper presents a comparative analysis of the transition period in countries in Europe, North America and Australia. The results indicate similarities and differences in the transition process. In conclusion, there are defined mechanisms for transition planning, which contribute to the strengthening of pedagogical staff in this process.

Keywords: pedagogical staff, transition, levels of education, transition plan.

* E-mail: otilia.veisek@gmail.com

EXPERIENCES AND CONCERNS OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS REGARDING INCLUSION

Irena Hergan*

Faculty of Education, University of Ljubljana, Slovenia

The results of the research that took place at the Faculty of Education, University of Ljubljana, will be presented. With a questionnaire, we determined how 81 future teachers (students of the programme Primary teacher education) evaluate their experiences and their qualification to work with primary school students who stand out in different areas: no knowledge of Slovene, problems with sight, motor skills, learning deficits, emotional and behavioural dysfunctions, etc. We were interested to learn what concerns future teachers have before teaching a class that includes children with special needs and what are their views on the formative assessment of primary school students' knowledge. We analysed the adjustments that future teachers have planned and realised for primary school students. The most frequent were adjustments to the quantity and the form of the study material, providing extended time for specific activities and more encouragements. On the other hand, there were fewer assignments of higher/lower level of difficulty and the inclusion of didactic games. Taking into account individual needs of students is for future primary education teachers at their level of professional development a very demanding task. An adequately organised practice can have a positive impact on their sensitivity and their understanding of the importance of inclusion.

Keywords: teaching practices, special needs students, primary school teaching, didactics of social studies, inclusion.

* E-mail: irena.hergan@pef.uni-lj.si

EDUCATIONALLY RELEVANT SOCIO-CULTURAL CHARACTERISTICS OF YOUNG FROM UNHYGIENIC SETTLEMENTS

Sanja Grbić*

A Psychology PhD student at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Sara Ristić

A Psychology MA candidate at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Marko Tomašević

"Liceulice" magazine, Belgrade

Young people from unhygienic settlements (YUHS) aged 15-20 years are a specific group usually outside the compulsory education system due to deprived life conditions and different cultural characteristics. The aim of this study was to identify the specificity of YUHS and adjust educational programs accordingly. Successful acquirement of knowledge and skills and the probability of equal participation of YUHS in the general society would be fostered by this. A custom-made questionnaire with multiple choice questions was administered targeting general cultural and information sharing process characteristics. It was completed by 148 young people from the general (YGP) and the target population. Data was analyzed using descriptive statistics (frequencies and percentages). It was showed that YUHS value warmth and equality, but are more prone to accepting authority and rigor in different types of interpersonal relationships. They have stronger collectivistic (than individualistic) values, future (and not present) orientation, internal (and not external) locus of control and a similar relationship to the rules as YGP. Unlike YGP, YUHS often do not confide personal matters to anyone, sharing private information primarily with friends. These findings reveal the need for different educational programs and indicate the specific form and content of those programs that are likely to be most beneficial for YUHS.

Keywords: the young from unhygienic settlements, socio-cultural features, informal education, adjustment of education, marginalized groups.

* E-mail: sanjaaaaa5@gmail.com

NEW APPROACH TO FUTURE TEACHERS PREPARATION FOR INCLUSIVE EDUCATION

Maja Umek*

Faculty of Education, University of Ljubljana, Slovenia

The Integrated School practice Model has been developed for the Class Teaching Program at the University of Ljubljana at Didactics of Social Studies. It is designed on the principles of social constructivism and the learner-centered approach. Student teachers in the Practice carry out the entire teaching process, including the initial verification of pupils' knowledge, acquisition of new knowledge, formative assessment and end-of-process evaluation (grading). Each student teacher monitors the progress of 4-5 pupils and proposes differentiated activities and adjustments if necessary. The pupils' and student teachers' progress are the cardinal focus and responsibility of all participants. The main purpose of the study was to identify the strengths and weaknesses of the new revised model of school practice compared to the classical one. Both models were objectively examined in 26 study categories and assessed using the Likert's scale. In all categories the new model was comparatively shown to have stronger validation, also in the categories associated with the inclusion. Similarly, the revised model was highly rated by student teachers, mentors from elementary school, as well as mentors from the Faculty of Education. The intrinsic principles of authenticity, complex situation, responsibility for knowledge of each pupil, teamwork and guided reflection all translated into a positive impact on all participants.

Keywords: inclusive education, future teachers, learner-centered teaching, didactic of social studies

* E-mail: maja.umek@pef.uni-lj.si

REALIZATION OF INCLUSIVE
EDUCATION IN PRACTICE:
POSSIBILITIES AND LIMITATIONS

POLICY AND PRACTICE OF INCLUSIVE EDUCATION IN SERBIA

Nikoleta Gutvajn*

Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

In 2000 in Serbia a comprehensive reform of education system was initiated, and a new framework and guidelines were established in accordance with a general direction of educational system development within European Union. This paper discusses existing legal regulations as well as research studies in the field of inclusive education in Serbia with the aim of indicating the importance of research results in searching for the optimal solutions in the process improving educational policies as well as school practices. The results of the analysis show that legislative and strategic frameworks are the basis for equal inclusion and access to quality education for all children, but also that there are numerous problems and dilemmas which teachers and preschool teachers face in the process of realization of inclusive education. Key obstacles for a successful realization of inclusive education in Serbia are: (a) declarative accepting or rejecting new educational approaches and models by teachers and preschool teachers, (b) inadequate professional training and negative self-assessment of professional competences of preschool teachers and teachers for working with children with developmental disabilities, (c) the lack of appropriate cooperation, team work and professional support in working with students, (d) unfavorably perceived status of teacher profession in the society, (e) inadequate organizational work conditions, (f) the lack of understanding and unreal expectations by parents. In order to improve the implementation process and achieve better effects of inclusive education it is necessary to organize more diverse programs of professional education of teachers and school counselors, provide financial support and more quality work conditions in schools and preschool institutions, create a network of institutions, experts, parents, and local communities, as well as provide professional support.

Keywords: inclusive education, educational policies, improving education quality.

* Email: gutvajnnikoleta@gmail.com

NEEDS OF STUDENTS WITH DISABILITIES IN THE TRANSITION– PROCESS FROM EDUCATION TO LABOUR MARKET

**Lejla Hodžić*, Merima Zukić, Lejla Kafedžić, Sandra Bjelan Guska
and Snježana Šušnjara**

Faculty Philosophy, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Transition from higher education institution to labour market is hard process for the students with disabilities due to different reasons: legislative, prejudices, stereotypes, physical barriers etc. The paper aims to present the results of needs analyses of SwD in the transition process from education to labour market. The analyses was implemented in the frame of Erasmus+ Trans2Work Project, which aims to promote and strengthen cooperation between universities and employers. Instruments consisted of 21 items. The sample counted 57 identified SwD at University in Sarajevo. Students think that the study contributes to development of the skills needed at labour market, but they also think the preparation is insufficient regarding the needs for an extra training that would make them capable for entry into the labour market. As the most important item, in terms of the expectations from employers, SwD emphasize ensuring the accessibility of buildings and rooms as well as ensuring new or adaptation of existing equipment which will respond to their needs according to the specifics of their disability. They express the willingness of equal participation in work tasks, which indicates their confidence and self-esteem. Students perceive themselves as competitive at labour market, but they also need stronger support of HEI as well as preparation of working environment for their acceptance.

Keywords: students with disabilities, transition, education, labour market.

* E-mail: lejla.hodzic@ff.unsa.ba

SPORTS ACTIVITIES IN THE FUNCTION OF EFFICIENT DIFFERENTIAL TEACHING PRIMARY MATHEMATICS IN INCLUSIVE EDUCATION

Sandra Milanović*

Faculty of pedagogical sciences, University of Kragujevac, Jagodina, Serbia

Vesna Milenković

Primary school "17. oktobar", Jagodina, Serbia

The objective of modern school is that every student utterly develops. Bringing the innovations into the teaching must be designed to enhance the effects of teaching. In this study the inclusive education, as an educational innovation has an aim to help the teachers to prepare their teaching for accepting the individual characteristics of the gifted students. This study refers to the functional aspects of using differential sports activities in teaching primary mathematics. In order to comprehend this topic and its importance in the teaching, we first perceive the nature of teaching mathematics and physical education, the possibility of correlation of these two subjects, the concept of differential teaching and inclusive education. According to the recent survey among the teachers, we came to the conclusion that the less attention is paid to the gifted children. In this study we gave a suggestion an example of the differentiation of tasks on three levels for gifted students. This study is important because it indicates the importance and necessity of differentiating the content of advanced level.

Keywords: differential teaching, correlation, inclusion, teaching primary mathematics, physical education.

* E-mail: sandramilanovic77@gmail.com

VERBAL MEMORY OF PRESCHOOL CHILDREN

Emilija Lazarević*

Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Research findings provided by many authors proved a connection between the extent and quality of verbal memory development with success in acquiring writing and reading skills. This paper will present the results of the first phase of longitudinal research on the connection between development levels of speech-language, phonologic and general cognitive abilities at the preschool children with success in acquiring reading and writing skills at the primary school level. Specifically, this paper will present part of a research study whose aim was to examine the quality of immediate and delayed verbal memory in preschool children. Convenience sample was used and it consisted of preschool children (N=65). The assessment of verbal memory was conducted by means of Verbal memory assessment test (S. Vladislavljević). The obtained results indicate above average development of immediate and delayed verbal memory of children who participated in the study. It was also determined that there were statistically significant gender differences regarding the quality of development of immediate and delayed verbal memory in favor of girls. The obtained results will be correlated with success in acquiring reading and writing skills of these children in the first and second grade of primary school, which gives the opportunity to determine predictive capabilities of this construct regarding success in acquiring reading and writing skills. Early recognition of reading and writing problems enables implementation of early interventions regarding stimulation and prevention in preschool children.

Keywords: immediate and delayed verbal memory, preschool children, reading and writing impediments.

* E-mail: elazarevic@ipi.ac.rs

WAYS OF ENCOURAGING STUDENTS WITH DIFFERENT ACHIEVEMENTS

Dušica Malinić*

Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Our paper attempts to give an answer to the question about how teachers motivate students with different achievements into developing more active learning habits. This question has been prompted by the fact that an achievement is related to students' capabilities and motivation, presence/absence of difficulties in learning and behavior, as well as to teachers' teaching methods. Analyzed answers have been reached as products of a team work during trainings realized through a certified program for continual professional development of teachers called "The teacher as a creator of the classroom climate". The sample consists of 180 teachers who were divided into groups of 4-6. They discussed ways of encouraging students to learn and participate actively during classes. They wrote down coordinated answers and presented them to the other groups, which was the basis for further discussions. For the purposes of this paper, we have analyzed their answers by means of inductive thematic content analysis. The results have shown that three answer categories are the most frequent: (1) implementing a certain method or type of work (usually group work), (2) correlation of teaching content with students' everyday experiences and (3) praising and rewarding students' progress. Answers which indicated that teachers use a differentiated approach in teaching (for example, the use of exercises with various levels of difficulty, creating conditions for discovering potentials for expressing talents), which lays basis for inclusive education. In order to ensure inclusion in schools and create possibilities for every child's academic achievement in accordance with his or her potentials, teachers need additional encouragement in using methods which can support that.

Keyword: encouragement, teacher, differentiated approach, achievement.

* E-mail: malinic.dusica@gmail.com

QUALITY OF INCLUSIVE EDUCATION PRACTICES IN REPUBLIC OF MACEDONIA

**Olivera Rashikj-Canevska,* Natasha Stanojkovska-Trajkovska,
Aleksandra Karovska-Ristovska and Maja Filipovska**

*Institute of Special education and rehabilitation, Faculty of Philosophy,
University "Ss. Cyril and Methodius", Macedonia*

Inclusive education is a way of thinking and acting that demonstrates universal acceptance of, and belonging for, all students. Indicators of Inclusive Schools are organized in five dimensions. The research aim is to determine inclusive education practices in the regular schools in Republic of Macedonia through inclusive quality indicators and whether the schools meet the needs of the diverse learners. As method we used descriptive analysis, and the data were obtained using the technique of inquiry and the Quality indicators of inclusive schools questionnaire as an instrument. Research results show that in most of the schools (44.4%) support and active participation in providing leadership, guidance and policies consistent with an inclusive philosophy is in progress, in 40.5% teachers already started to plan accommodations for students with disabilities, based on their IEP, and 46.5% already started to plan modifications to curriculum goals and classroom instruction for students with disabilities. The most negative results showed that 61.4% of schools do not use assistive technology for students with SEN in classrooms as needed for meaningful participation in instructional activities. Even though there are areas in which additional efforts are needed, generally overall results indicate positive tendency in creation of inclusive practice in regular schools in Republic of Macedonia.

Keywords: quality indicators, inclusive practice, children with special education needs.

* E-mail: oliverarasic@zf.ukim.edu.mk

EDUCATION AS A DRIVING FORCE OF DEMOCRATIZATION: ANALYSIS OF LEGAL AND STRATEGIC FRAMEWORK OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Tara Đelić*

Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

The goal of this research is to shed light on the extent to which the Republic of Serbia is legally and strategically ready to successfully implement inclusive education in practice. Inclusive education in Serbia has been developing along with and as a result of the EU accession process and the overall process of democratization in Serbia. However, the demand for inclusive education is not a matter of political will but of international norms adopted long before the signing of the Agreement on Stabilization and Association. The National Assembly of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, and later on of the Republic of Serbia, adopted the Convention on the Rights of the Child in 1990 and thereby committed itself to realizing the international obligations and standards at the national level, first and foremost by aligning the national legal framework with the given Convention, but also by undertaking all necessary measures to help reflect the adopted legal norms in practice. By conducting qualitative comparison of content, namely, the level of legal alignment with the international obligations, this research aims at analyzing which measures have thus far been successfully undertaken and which require more commitment in order to make inclusive education one of the prominent priorities of the education reform. It is expected that research findings shall indicate a need for the improvement of educational policies and the enhancement of the visibility of inclusion in the strategic documents of the Republic of Serbia.

Keywords: inclusive education, Convention on the Rights of the Child, international standards, national framework, strategic and action plan.

* E-mail: tara.djelic@gmail.com

SOCIO-PEDAGOGICAL APPROACH TO DIVERSITY IN EDUCATION: A COMPARATIVE SURVEY IN THREE COUNTRIES

Edina Nikšić Rebihić*

*Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy,
University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

The attitudes of individuals and communities toward social phenomena are not uniform. The development of inclusive culture within a community is directly related to the social construct, and awareness of individuals. The aim of this paper is to find out how teachers and students in different countries are ready to accept students with disabilities, and which capabilities they have to improve inclusion. The focus of this paper is to consider the social context, which excludes legal regulations and material resources, including a segment of humanity, in the pedagogical and ethical framework. The research was conducted in B&H, Serbia and Finland, examining the attitudes of students and teachers about inclusion of children with disabilities in regular schools. In an effort to obtain the requested information, we applied the comparative method and techniques of surveying 30 teachers and 150 students. The results showed that teachers in Finland have a greater willingness to work with students with disabilities than teachers in other two countries. The results also showed that students of two Balkan countries expressed a greater degree of acceptance and tolerance toward their peers with disabilities. The paper gives implications in creating positive attitudes toward inclusion of students with disabilities in regular primary schools, such as including SNA and expert associates in schools.

Keywords: student, teacher, readiness/willingness, inclusion, students with disabilities.

* E-mail: edina.niksic@ff.unsa.ba

EDUCATIONAL ASPIRATIONS AND PLACE OF RESIDENCE

Mladen Radulovic*

Institute for Educational Research, Belgrade, Serbia

Starting point of this paper is a hypothesis that education is inclusive only if it allows equal opportunities for educational success for all students. This paper deals with the question whether education in Serbia can be considered as inclusive, in regard to its ability to involve students from different parts of country. We were interested in testing whether the children from small towns are equally included in the education system as children from major cities. A total of 1973 high school students from 100 schools participated in the survey. Educational aspirations, i.e. highest level of education that child seeks to achieve (1. high school; 2. higher vocational school; 3. bachelor studies; 4. postgraduate studies) were studied as an indicator of the involvement of the child in the education system. Students' responses were classified into four groups according to their place of residence (1. Settlements up to 3,000 inhabitants; 2. Small towns up to 50,000 inhabitants; 3. Major cities and regional centers; 4. Belgrade). The results showed that among the pupils from the settlements up to 3,000 people a choice of high school as the highest educational level is more common than among other students (24% of them does not intend to continue their education after high school, compared with 13% of students from small towns and around 11% of students from major cities and Belgrade). On the other hand, the attendance of postgraduate studies is the intention of 43% of Belgrade pupils and only 22% of students from the smallest settlements. It can be concluded that the education system in Serbia is failing to interest and equally involve different students, and it seems that for the inclusiveness radical changes in education and social system are necessary.

Keywords: educational aspirations, inclusive education, village, city, sociology of education.

* E-mail: mladjaradulovic89@gmail.com

ACTIVE TEACHING METHODS IN CROATIAN PRIMARY SCHOOLS

Marina Đuranović*, Nevenka Maras and Goran Lapat

The Faculty of Teacher Education, University of Zagreb

Many European countries are dissatisfied with their educational system. The Republic of Croatia is no exception. Unless fundamental changes are made in its schools, Croatia will not be able to survive in today's society. The first step is changing the way people think about and perceive education, i.e. a shift towards active teaching methods and an inclusive education. Active teaching methods are student oriented, which means that students are active constructors of their own knowledge. Inclusive education is based on the right to quality education for all students, as well as on the students' equal participation in the educational process which is enabled by active teaching methods. Since one of the elements of an inclusive education is changing the approach to teaching, the objective of this paper is to examine the frequency of application of active teaching methods in a number of Croatian primary schools. The study will include 280 primary school teachers in 11 primary schools in the Republic of Croatia. A questionnaire will consist of 15 statements, and the teachers will assess the level of agreement on a five-point Likert-type scale. The paper will examine differences in the teachers' assessment with regard to years of experience, qualifications and work in primary school. The results could serve as an indicator and incentive to specific groups of teachers for the need for the increased application of active teaching methods.

Keywords: active teaching methods, school, student, teacher.

* E-mail: marina.duranovic@ufzg.hr

SPECIALIZED EDUCATIONAL TOOLS FOR VISUALLY IMPAIRED CHILDREN

Aksinja Kermauner* and Janja Plazar

Faculty of Education, University of Primorska, Koper, Slovenia

Inclusion of students with special needs is an advantage, but only if all the students play an equivalent role in the classroom. Therefore, the students need adjusted educational tools, methods and approaches that help them to achieve the same educational standards. One of the most important factors for children with special needs is most certainly the wide spectrum of adjusted educational tools. The present study focused on the design and construction of such tools that can be made instantly and used in the classroom daily, in contrast to special, highly technical and educational devices. In our study, evaluation of the adjusted educational tools for visually impaired children was performed during elementary school courses: mathematics, Slovene language, science, biology, physics, English, art lessons, history and geography. The praxis shows that the newly developed educational tools contribute significantly to the greater understanding of the subject, including the improved knowledge of the students without special needs. Thus the adjusted educational tools are useful for all students in the inclusive classroom.

Keywords: inclusion, specialized educational tools, visually impaired children, elementary school.

* E-mail: aksinja.kermauner@gmail.com

ADAPTATION OF ELECTRICAL EXPERIMENTS FOR BLIND AND PARTIALLY SIGHTED STUDENTS

Jurij Marussig*

Faculty of Education, University of Primorska, Slovenia

Introduction of inclusion in elementary schools is the foundation of our future society. The process of inclusion has been integrated in the comprehensive education system. Teachers must be well aware of the personal needs of the students. This is also applied to the blind and partially sighted children, who are included into the regular education processes in Slovenia. The study of lesson adaptations for the blind and partially sighted students focuses on the physical experiments. The study imperative is for the blind and partially sighted students to acquire independence in performing experiments and introducing a quality inclusive climate in the classroom. One of the most extensive chapters in the ninth grade physics lesson plan is the chapter on the electric current and voltage. The lesson plan of the chapter is designed mostly as performing experiments. The experiments are based on electric currents, which are connected to electricity consumers, such as lightbulbs. The blind and partially sighted students have trouble detecting light, thus it is necessary to introduce quality adaptations, which substitute the lightbulb with some form of tactile detection. Adaptations are required in other electronic elements as well. The results of research show progress in knowledge of blind in partially sighted students in physics.

Keywords: inclusion, children with special needs, blind and partially sighted children, physical experiments in elementary school.

* E-mail: jurij.marussig@gmail.com

THE ROLE OF THE PEDAGOGICAL ASSISTANT IN ACTUALIZING INCLUSIVE EDUCATION

Ivan Milovanović*

Primary School "Joca Milosavljević", Jagodina, Serbia

The paper represents an effort to define and describe the activities and assignments performed by the pedagogical assistant in an elementary school while working with students in need of additional educational support, their parents and teachers and all other participants in the educational process. The research is conceptualized as a case study of the pedagogical assistant's role in the elementary school Joca Milosavljevic in Bagrdan, by interviewing eleven participants in the educational process and by analysing the available documentation. The role of the pedagogical assistant has been observed in accordance with defined components and indicators: helping students, helping teachers, collaboration with parents and establishing cooperation and procedures. The dominant role of the pedagogical assistant in the observed school is working directly with students, that is, giving support in the learning process, and social and emotional relationships, to individuals and groups of students. The least present activity is establishment and development of cooperation with institutions and organizations of the local community. The results of the research can be used to improve the role of the pedagogical assistant in the observed school, and even to enhance the quality and equity in the educational system of the Republic of Serbia through developing the role of the pedagogical assistant.

Keywords: pedagogical assistant, elementary school, additional educational support, enhance the quality of the educational system.

* E-mail: ivan.ucitelj@gmail.com

ENCOURAGING SOCIAL
DEVELOPMENT IN THE CONTEXT
OF INCLUSIVE EDUCATION

FAMILY SUPPORT AND RESOURCES FOR CHILDREN WITH DISABILITIES IN REGULAR KINDERGARDENS

Natasha Stanojkovska-Trajkovska* , Olivera Rashikj-Canevska, Aleksandra Karovska-Ristovska

Institute of Special education and rehabilitation, Faculty of Philosophy, University "Ss. Cyril and Methodius", Skopje, Macedonia

Sofija Georgievska

Institute of Social Work and Social Policy, Faculty of Philosophy, University "Ss. Cyril and Methodius", Skopje, Macedonia

The trend of inclusive education in the country is present for the pre-school institutions already. The research aims to show which resources are available to the family and who is the biggest support to the families of children with disabilities in pre-school institutions. As part of this research we obtained information from 37 parents of children with disability from kindergartens in Bitola and Veles. It was determined that most respondents have support from their partners. Also, kindergartens are recognized as a resource that plays an important role in the lives of children with special educational needs and their families. From all available resources time is the most frequent one which they are spending it with their children and financial resources which are spend on their daily needs and treatment. The results are opposite than expected, family resources and support are not related although it was expected as the resources were growing to grow and support. The results have shown that with the growth of support resources were shrinking. The families of children with special educational needs need more psychological support and counseling, psychosocial and educational support in achieving their rights in the field of social and health care, as well as more support from the local community.

Keywords: children with disabilities, kindergarden, family support, family resources.

* E-mail: natasa.stanojkovska@zf.ukimedu.mk

THE IMPORTANCE OF ORAL PRAXIS IN CHILDREN WITH ARTICULATION DISORDERS

Dužanka Matic*

Independent researcher, Belgrade, Serbia

For appropriate sound articulation of a language, developed oral-motor skills are necessary and they are part of motor development of children. Oral-motor skills are significant not only for complex articulation movements in the lingual phase but also in the prelingual period because they enable breathing, sucking, chewing and swallowing movements. That is why it is necessary even at that stage, by developing these movements, to create adequate circumstances for development of complex articulation skills. The aim of this paper was to, based on the analysis of relevant research studies in the field of articulation disorders, point out the significance of oral praxis for development of sound production in children. Based on the significant number of research studies, we can conclude that children with articulation disorders achieve lower scores during examination of oral praxis than children with regular speech. Pedagogical and psychological value of these analyses is in raising awareness about early intervention and prevention of difficulties that can occur both during early stages of development as well as in school-age children. That is why it is important to undertake measures during the earliest age in order to improve development of these skills. By introducing solid foods in a baby's diet, it gets not only nutritious substances necessary for development but also the opportunity to exercise muscles of the soft palate, tongue, cheek and lips. This issue does not receive a sufficient amount of attention in education system even though it can have serious consequences. Omitting or incorrect articulation of certain sounds can lead to errors in writing and thus affect academic performance. From a psychological point of view a child with articulation disorder can experience a sense of shame, avoid talking in public, and become a target of peer derision, which can negatively affect his or her confidence. That is why educating teachers to recognize this and similar developmental disorders and pointing out the significance of an early intervention, can contribute to positive child development.

Key words: oral praxis, speech development, school.

* E-mail: dusankamatic@hotmail.com

CHILDREN' PLAY IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Anita Eric*

Preschool Institution "Nada Naumović", Kragujevac, Serbia

Tatjana Pavlović and Branka Stanojević

Preschool Institution "Đurđevdan", Kragujevac, Serbia

The starting point in this paper was the fact that in the early childhood development, children are socially competent for establishing different social interactions and essential for giving stimulus to the other children with special needs. The paper deals with the understanding of children's perspective and the perspective of adults in the context of social development. The aim of this study was to investigate whether the children perceive as different child with additional help. Data were collected through interviews with children and questionnaires with teachers and parents. In total, 26 children 3-5 years and 8 adults were interviewed. The results from the study have shown that children play with other children in the group distinguishing only the best male and female friends. All children had some experience in providing assistance or support to one another. Children have "defined" the word help "when someone needed something, something was needed, in order to come together to see or do something" Aid was understood exclusively in the context of the game. Children do not see the "otherness" as the adults do. In the environment that provides security to all children, the community that teaches others, parents and educators distinguish as the most appropriate: cooperation, behavior model and the way of communicating with children. Implication of the obtained results of the research show: children are competent for pursuing various social interactions in an inclusive process, children in early development starts to accept differences and learn to live with it, parents and teachers have the task of monitoring social development of a child with additional support.

Keywords: play, social development, monitoring, cooperation.

* E-mail: anita.eric72@gmail.com

BIOLOGICAL AND ECOLOGICAL TERMS IN EVERYDAY LIFE OF ROMA CHILDREN

Darinka Kiš-Novak*, Goran Lapat and Marija Hegeduš-Jungvirth

Faculty of Teaching Education, University of Zagreb, Croatia

When looking at the lifestyle in Roma settlements, where households do not have access to potable water nor a sewer system, one can note their significant awareness of the importance of preserving the ecosystem whose current state threatens with various, mostly parasitic or infectious diseases which can have an epidemic character. The low level of their education and illiteracy represent the largest causes of their value system in which education is not appreciated at all. The rights of every person, including the Roma people, include the right to a healthy environment. The Roma children should acquire the knowledge of the environment through education, starting from pre-school age, which will create a good basis for awareness of the importance of preserving the environment and their own health. This paper presents the assessment of knowledge on biological and ecological terms used by students of pre-school and primary education as the basis for any further activity in promoting a healthy (co)habitation with the nature. Data was collected by interviewing 32 respondents and analysed through the qualitative method. The use of certain terms implies the recognition and identification of mainly indigenous species of plants and animals, biotopes (habitates), biocenosis and ecosystems from the immediate environment. Insufficient knowledge of the Croatian language presents a barrier. Obtained results suggest the necessity of education on environmental protection which would prove beneficial to Roma children later in life.

Keywords: primary education, early education, Roma students, health.

* E-mail: dkisnova@gmail.com

A GOOD PLAN OF STIMULATION – SUCCESSFUL SOCIAL INCLUSION

Jelena Perunović Samardžić*

Public Preschool Institution "Bambi", Tivat, Montenegro

The very concept of social development and socialization is associated with the interaction with other children and adults. Although socialization develops and runs during the entire life of its most turbulent development in the very infancy. At our institution for children who have difficulty in getting used to stay in a group, in cooperation with parents is called an individual plan of stimulation on the basis of which follow the evolution and determine the objectives to be achieved in a period of time. For this we made a special scale that proved to be very good and effective. Research we conducted in our institution refers to a number of children who had difficulties in social development and interaction with peers. We made individual plans incentives for those children who have had more areas in particular referred to the social development because they would need the most support. Our goal was that children who lag behind in social development to better fit the environment in which they reside. We came to the following results: the children for which they are made individual plans incentives are promoted in a considerable extent in comparison to those who do not have them, these children began to stand out in some areas where previously their options were at the lowest level, children they were very nicely accepted and tried to help them solve some tasks that were later able to independently solve, their vocabulary has increased, respect the rules of the group, stopped self-harm, they began to rejoice praise, tolerant are shared toys and objects with other children, waiting for their turn, participation in group activities. The aim of our study is that what clearer and more accurate way to present the way we come to better social inclusion of children in need of our support and peer learning has an important role in this.

Keywords: social development, competencies, plans, incentives, peer learning.

* E-mail: jelena_perunovic@yahoo.com

MIRROR NEURONS AS A CRUCIAL SUBSTRATE OF SOCIAL LEARNING IN THE INCLUSION

Janez Drobnič*

Faculty of Education, University of Primorska, Slovenia

Human development would be unthinkable without the capacity to learn by observing others' behavior. In the process of social learning, mirror neurons, which allow for an effective social learning, are essential and have meaning in the context of inclusive learning situations. Therefore, we wonder where students with special needs should be placed in order to achieve the highest possible degree of social skills and academic knowledge. We have analyzed, summarized and synthesized the findings of researchers in the field of mirror neurons in conjunction with social learning, and integrated them with our findings of the study on the social integration of the pupils of special needs in mainstream education. Our key findings are that in order to achieve the greatest social and academic effects of students it is necessary to provide a wide (inclusive and diverse) community of students. On these findings, we can design the composition of classes, namely, how to place students with special needs or deficits in order to satisfy the condition of appropriate diversification and maximum learning achievements. The findings of our analysis are advocating the importance of social integration of students with special needs to be included in all accessible learning environments in terms of inclusion.

Keywords: mirror neurons, social learning, inclusion, knowledge, actions

* E-mail: janez.drobnic@pef.upr.si

THE ROLE OF SCHOOL BONDING IN DIFFERENT ENGAGEMENT OF CHILDREN IN PEER VIOLENCE

Anna Alajbeg*

PhD candidate at Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

Sonja Kovačević

Faculty of Philosophy, University of Split, Croatia

Snježana Ninković

Independent researcher

Peer violence is one of the leading problems in schools all over the world. Children in peer violence can be engage in different roles (bullies, victims, active and passive assistants, defenders and bystanders). Starting from the Bronfenbrenner ecological systems theory, an important role in the engagement of children in peer violence have some school factors. Therefore, the aim of this study was to examine the relationship of school bonding and the different roles of children in the peer violence. The study included 715 students of seventh and eighth graders from Republic of Croatia. The average age was 13.22 years. In addition to demographic data questionnaire in the survey have been used and adapted Participant Role Questionnaire (PRQ) and School Bonding Scale. For processing the statistical data were used descriptive and correlation analysis. It was found that most children perceive themselves in the role of defenders, then in the role of bystanders, victims, passive assistants, active assistant and at least in the role of bullies. Respondents are more committed to school obligations, while the attachment to school is much lower. Children in the roles of bullies, active and passive assistants and bystanders are less bonded to school than children in the roles of victims and defenders. We conclude that the lower school bonding reflects negatively on the child's behavior toward peers. Therefore, the results of this study can be used for making school prevention programs, with emphasis on an inclusive approach that implies a balanced intervention to children in different roles, and improving interaction between students, as well as students and teachers.

Keywords: participant roles in peer violence, school bonding.

* E-mail: anna.kekez@gmail.com

AUTORI
AUTHORS

A

Alajbeg Anna 66, 130
Anđelković Matejić Bojana 40, 101
Anđić Branko 25, 90

B

Baftiri Đana 19, 83
Birovljev Nataša 42, 104
Bjelan-Guska Sandra 41, 46, 103, 111
Blagojev Jelena 39, 100

D

Drobnič Janez 11, 61, 76, 129

DŽ

Džinović Vladimir 23, 86

Đ

Đelić Tara 56, 116
Đermanov Jelena 38, 98
Đević Rajka 14, 29, 79, 93
Đuranović Marina 51, 119

E

Erić Anita 64, 126

F

Filipovska Maja 53, 115

G

Georgievska Sofija 60, 124
Grbić Sanja 28, 44, 92, 107
Gutvajn Nikoleta 23, 47, 86, 110

H

Hegeduš-Jungvirth Marija 62, 127
Hergan Irena 33, 106
Homen Pavlin Maja 34, 102
Hodžić Lejla 46, 111

I

Istenič Starčić Andreja 37, 96
Ivanuš Grmek Milena 36, 99
Ivančić Đurđica 22, 85

J

Jemuović Branka 42, 104
Jeznik Katja 20, 84

K

Kafedžić Lejla 41, 46, 103, 111
Karovska-Ristovska Aleksandra 53, 60, 115, 124
Kermauner Aksinja 50, 120
Kiswarday Vanja Riccarda 26, 91
Kiš-Novak Darinka 62, 127
Kosanović Marijana 38, 98
Košir Janja 35, 97
Kovačević Sonja 66, 130

L

Lapat Goran 51, 62, 119, 127
Lazarević Emilija 55, 113
Lisjak Jerneja 36, 99

M

Malinić Dušica 54, 114
Maras Nevenka 21, 51, 89, 119
Marinković Lada 39, 100
Marussig Jurij 49, 121

Matić Dušanka 63, 125
Mažgon Jasna 20, 84
Međimorec-Grgurić Petra 19, 83
Milanović Sandra 48, 112
Milenković Vesna 48, 112
Milovanović Julija 24, 87
Milovanović Ivan 58, 122
Milošević Tamara 24, 87
Mirkov Snežana 23, 86

N

Nikolić Mirjana 25, 90
Nikšić Rebihić Edina 52, 117
Ninković Snježana 66, 130

O

Opara Božidar 11, 76
Opić Siniša 21, 89

P

Pavlović Tatjana 64, 126
Perunović Samardžić Jelena 65, 128
Plazar Janja 50, 120
Prkosovački Perić Bojana 43, 105
Polovina Nada 9, 74
Prošić-Santovac Danijela 27, 88
Pulec Lah Suzana 35, 97

R

Radovanović Olica 42, 104
Radulović Mladen 57, 118
Rajović Vera 37, 96
Rashikj-Canevska Olivera 53, 60, 115,
124
Rijavec Majda 21, 89
Ristić Sara 28, 44, 92, 107

S

Savić Vera 27, 88
Skubic Ermenc Klara 20, 84
Stanojević Branka 64, 126
Stanojkovska-Trajkovska Natasha 53,
60, 115, 124
Subotić Siniša 25, 90
Svetič Nina 18, 82

Š

Štemberger Tina 26, 91
Šušnjara Snježana 46, 111

T

Tomašević Marko 28, 44, 92, 107

U

Umek Maja 32, 108

V

Valenčić Zuljan Milena 18, 82
Valjak Čunko Ana 34, 102
Velišek-Braško Otilia 43, 105
Velojić Miodrag 42, 104
Vlah Nataša 19, 83
Vujačić Milja 29, 93
Vukičević Jelena 38, 98
Vulić Ivana 37, 96

Z

Zukić Merima 46, 111

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА
XIX МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА И ШКОЛСКА ПРАКСА“

ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ У ФУНКЦИЈИ
ПОЗИТИВНОГ РАЗВОЈА ДЕЦЕ

Издавачи

Институт за педагошка истраживања, Београд, Србија
Учитељски факултет, Универзитет у Београду, Србија
Волгоградски научно-образовни центар Руске Академије образовања,
Волгоград, Русија
Учитељски факултет, Универзитет у Загребу, Хрватска
Педагошки факултет, Универзитет у Приморској, Словенија

За издавача

Николета Гутвајн
Данимир Мандић
Николај Николаевич Малофеев
Иван Прскало
Мара Цотич

Уредници

Рајка Ћевић
Николета Гутвајн
Сања Грбић

Тираж

300

Технички уредник

Ивана Ћерић

Дизајн корица

Влада Полић

Графичка обрада

Бранко Цветић

Штампа

Кућа штампе плус

ISBN 978-86-7447-127-2

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

376.1-056.26/.36-053.2(048)

МЕЂУНАРОДНА научна конференција "Педагошка истраживања и школска пракса"
(19 ; 2016 ; Београд)

Инклузивно образовање у функцији позитивног развоја деце : зборник резимеа / XIX Међународна научна конференција "Педагошка истраживања и школска пракса" ; уредници Рајка Ћевић ,Николета Гутвајн, Сања Грбић. - Београд : Институт за педагошка истраживања, 2016 (Београд : Кућа штампе плус). - 133 стр. ; 24 cm

Резимеи на срп. и енгл. језику. - Тираж 300. - Насл. стр. приштампаног превода: Inclusive education as a function of the positive development of children. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Регистар.

ISBN 978-86-7447-127-2

а) Инклузивно образовање - Апстракти б) Деца са посебним потребама -
Образовање - Инклузивни метод - Апстракти
COBISS.SR-ID 227898380